

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1957

ANDRA KAMMAREN

Nr 26

15—20 november

Debatter m. m.

Fredagen den 15 november

	Sid.
Interpellation av fröken Vinge ang. den centrala planeringen inför genomförandet av skolstyrelserreformen	3

Tisdagen den 19 november

Svar på fråga av herr Dickson ang. Ålands representation i Nordiska rådet	5
Svar på interpellation av herr Larsson i Hedenäset ang. restitution av skatt å bensin, som förbrukas av motorsågar m. fl. maskiner i skogsbruket	5
Svar på fråga av herr Braconier ang. redogörelse för resultaten och erfarenheterna av vaccineringsarna i Sverige mot polio	8
Svar på interpellationer av:	
fru Eriksson i Stockholm ang. underlättande av möjligheterna för blinda att sköta och använda ledarhundar i städerna	10
herr Svensson i Stenkyrka ang. avskrivning i viss omfattning av äldre stödlån till jordbrukare	12
Interpellationer av:	
herr Olofson ang. en mera fullständig protokollföring vid interpellationsdebatter framför allt i landstingen	13
herr Nihlfors ang. eventuell varudeklaration beträffande av Svenska tobaksmonopolet tillverkade cigaretter	14

Onsdagen den 20 november

Inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland	17
Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hanverks- eller industriellt arbete	23

Utredning av frågan om kommunernas andel av folkpensioneringskostnaderna	38
--	----

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 november

Statsutskottets utlåtande nr 156, ang. avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universiteten m. fl. läroanstalter ..	16
— nr 157, om inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland	17
— nr 158, ang. översyn av bestämmelserna om statsbidrag till folkvandvård	22
— nr 159, om befrielse för K. V. S. Jonsson från viss ersättningskyldighet	22
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 37, om upphävande av arbetarskyddslagens nattarbetsförbud för kvinnor i hantverk och industri.	23
— nr 38, ang. kommunernas andel av folkpensioneringskostnaderna	38
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 25, om utredning rörande Emåns nederbördsområde	39

Fredagen den 15 november

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmanen, varjämte på grund av förfall för sekreteraren undertecknad, jämlikt herr andre vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Till Riksdagens andra kammare
Stockholm

Härmed intygas att riksdagsman Bror Erik Karlsson, Stuvsta, född 17/4 1909, på grund av sjukdom vårdas på Södertälje lasarett, avd. 7, fr. o. m. 13/11 tills vidare.

Södertälje 14/11 1957

Bo Markman
avd.-läkare

Herr Karlsson i Stuvsta beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 13 innevarande månad tills vidare.

§ 2

Föredrogs den av fru *Ewerlöf* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående adoptivbarns arvsrätt.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Interpellation ang. den centrala planeringen inför genomförandet av skolstyrelseren

Fröken **VINGE** erhöi på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Förberedelserna för den nya skolstyrelselagens tillämpning börjar nu komma i gång i kommunerna. Skolstyrelsernas arbete försvåras emellertid av att flera viktiga författningsföreskrifter ännu saknas.

I fråga om länskolnämnderna visar skolöverstyrelsens framställning till Konungen den 24 september om anslag för deras organisation, att planeringen på detta område är långt framskriden. Det är av vikt att riksdagen får tillfälle att utan dröjsmål ta ställning i anslagsfrågan och att erforderliga författningar utfärdas senast vid tiden för ett sådant riksdagsbeslut, så att verksamheten kan komma i gång på våren 1958 i huvudsaklig överensstämmelse med de av skolöverstyrelsen uppdragna riktlinjerna.

Frågan huruvida verksamheten vid skolöverstyrelsens meritarkiv bör utvidgas, så att länskolnämnderna, eventuellt också de lokala skolstyrelserna, genom utdrag ur arkivet får möjlighet till en likformig bedömning av de sökandes formella meriter, torde vara beroende av den närmare utformningen av procedurreglerna vid lärartillsättningen.

Sedan det här åsyftade författningsarbetet avslutats och regler för meritvärdering m. m. efter vederbörliga förhandlingar fastställts, torde det böra övervägas, på vilket sätt innebörden av dessa författningar och regler skall delges ledamöterna av länskolnämnder och skolstyrelser.

Slutligen skall här beröras frågan om länskolnämndernas förläggning. Riksdagens beslut innebar ju, att Kungl. Maj:t skall äga befogenhet att i visst fall besluta annan placering än i residensorten. Önskvärt är att representan-

Interpellation ang. den centrala planeringen inför genomförandet av skolstyrelse-reformen

ter för vederbörande län får tillfälle att före beslutets fattande framföra sina synpunkter på denna fråga.

Med stöd av det här anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet lämna riksdagen en redogörelse för hur den centrala planeringen inför genomförandet av skolstyrelse-reformen fortskrider?

Denna anhållan bordlades.

§ 4

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universiteten m. fl. läroanstalter,

nr 157, i anledning av väckta motioner om inrättande av en statlig rätts-hjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland,

nr 158, i anledning av väckta motioner om översyn av gällande bestämmelser angående statsbidrag till folk-tandvård, och

nr 159, i anledning av väckt motion om befrielse för studeranden K. V. S. Jonsson från viss ersättningsskyldighet till kronan;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckta motio-

ner om upphävande av arbetarskydds-lagens bestämmelser rörande nattarbets-förbud för kvinnor, som användes till hantverks- eller industriellt arbete, och

nr 38, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om kommunernas andel av folkpensioneringskostnaderna; samt

tredje lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om viss utredning av Emåns nederbördsområde.

§ 5

Anmäldes och godkändes bevillnings-utskottets förslag till riksdagens skriveelse, nr 370, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Ceylon för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter.

§ 6

Till bordläggning anmäldes riksdagens revisorers särskilda berättelse om anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-efter kl. 14.03.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 19 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 11, den 12 och den 13 innevarande november.

§ 2

Svar på fråga ang. Ålands representation i Nordiska rådet

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av andra kammaren herr Dickson har till mig framställt följande fråga.

»Vilken ställning intar Ers Excellens till tanken att vid sidan av de nordiska ländernas representanter även en företrädare för Ålands landsting skulle beredas säte och stämma i Nordiska rådet?»

Mitt svar är följande.

Nordiska rådet är ett organ för samråd mellan riksdagarna och regeringarna i de nordiska länderna. Eftersom Åland är en del av Finland kan tydligen Ålands landsting icke ha någon egen delegation med säte och stämma i Nordiska rådet.

Härpå anförde

Herr **DICKSON** (h):

Herr talman! Anledningen till att jag ställde denna fråga är att jag har mig bekant, att Åland såväl som Färöarna planerar en framställning i den riktning som jag här har antytt. Grunden till detta är för Ålands vidkommande att Ålands landsting ju i viss mån har en suverän ställning, en lagstiftande befogenhet, som i vissa avseenden är lik-

ställd med de nordiska parlamentens. Eftersom Nordiska rådets verksamhet ofta berör lagstiftningsfrågor, synkronisering och likställning av lagstiftning, kanske det kunde vara bra, om sådana frågor skulle kunna direkt diskuteras inom rådet under medverkan även från åländskt håll.

Nu är det naturligtvis riktigt, att det är en finsk fråga, som vi inte kan lägga oss i, men vad jag skulle vilja uttolka ur hans excellens utrikesministerns svar är, att om man från finskt håll inte har något att erinra mot ett sådant arrangemang eller rent av gör en framställning härom, har man inte anledning att från svenskt håll motsätta sig det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. restitution av skatt å bensin, som förbrukas av motorsågar m. fl. maskiner i skogsbruket m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Larsson i Hedenäset till mig riktat följande frågor:

1. Avser Kungl. Maj:t att under år 1958 förelägga riksdagen förslag till restitution av skatt å bensin, som förbrukas av motorsågar och med dem jämförbara maskiner i skogsbruket?

2. Föreslås i så fall — i enlighet med skogsstyrelsens framställning av den 12 juni 1957 — inrättandet av en Skogsbrukets bensinskattfond och kommer

Svar på interpellation ang. restitution av skatt å bensin, som förbrukas av motorsågar m. fl. maskiner i skogsbruket m. m.

denna att för omedelbar disposition anvisas erforderliga medel?

Med anledning härav får jag anföra följande.

Enligt gällande bestämmelser medges restitution av bensinskatt i vissa fall då bensin användes för andra ändamål än som drivmedel till vägfordon.

Restitutionen sker vanligen direkt till förbrukaren, antingen efter en exakt beräkning av den använda bensinen eller med schablonmässigt beräknade belopp. I några fall har det av tekniska skäl inte varit möjligt att ge restitution åt den enskilde förbrukaren. Man har i stället valt den formen, att restitutionsmedlen tillföres något ändamål, som kan sägas vara av intresse för vederbörande näringsgren i dess helhet. Sådan kollektiv restitution har beviljats fiskerinäringen och trädgårdsnäringen, och det är i sådan form som skogsstyrelsen hemställt om restitution av skatt för bensin som använts till motorsågar o. d. i skogsbruket.

Givet är, att restitution inte kan anordnas i alla de fall då det kan göras gällande att bensin använts till annat än drivmedel i vägtrafik. Önskemålen om restitution får vägas mot möjligheterna att tekniskt åstadkomma ett restitutionsförfarande. Anordningen med kollektiv restitution erbjuder visserligen en utväg att övervinna vissa tekniska svårigheter. Den är emellertid även förbunden med olägenheter. Någon restitution till de enskilda förbrukarna äger ju inte rum. I stället innebär den kollektiva restitutionen att medelsanvisning beviljas vid sidan av den allmänna budgetprövningen för ändamål som är beslätade med dem staten tillgodoser över driftbudgeten. Detta förhållande framträder ännu mera i den mån nya fall av kollektiv restitution tillkommer.

Med hänsyn härtill synes det ofrånkomligt, att kollektiv restitution av bensinskatt endast medges i enstaka un-

dantagsfall, då särskilt starka skäl kan åberopas. De synpunkter som anförts till förmån för kollektiv bensinskattrestitution för motorsågar inom skogsbruket har enligt min mening näppeligen sådan styrka. I den mån allmänna medel skall utgå för de nu åsyftade ändamålen torde detta lämpligen ske efter anslagsprövning i vanlig ordning med möjlighet att bedöma den inbördes vikten och turordningen mellan den rad av äskanden som konkurrerar vid budgetberedningen.

Med det anförda anser jag, herr talman, att jag besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Till finansministern har jag att redovisa ett tack för interpellationssvaret.

Med beklagande nödgas jag konstatera, att svaret på de framställda frågorna utgöres av ett rätt så kategoriskt nej. Efter en inledning som, såvitt jag kan fatta, utgör ett erkännande av att det här rör sig om en bensinförbrukning, som ej har med vägslitage och väghållning att göra, söker sig statsrådet fram till följande slutsats: »I den mån allmänna medel skall utgå för de nu åsyftade ändamålen torde detta lämpligen ske efter anslagsprövning i vanlig ordning med möjlighet att bedöma den inbördes vikten och turordningen mellan den rad av äskanden som konkurrerar vid budgetberedningen.»

Mot detta resonemang tillåter jag mig göra följande erinringar. Om nu trädgårdsnäringen och fisket medgivits en rätt till kollektiv restitution av bensinskattmedel, alltså medgivits rätt till medel utöver budgetens ram, varför skulle inte motsvarande förmån tillerkännas landets betydelsefullaste näringsgren, skogsbruket? Vilka möjlig-

Svar på interpellation ang. restitution av skatt å bensin, som förbrukas av motorsågar m. fl. maskiner i skogsbruket m. m.

heter föreligger för övrigt att inom den ordinarie budgetens ram tillgodose olika angelägna skogliga medelsbehov? Hurudant är utrymmet för tillgodoseende av medelsbehovet för den skogliga yrkesutbildningen, för de olika forsknings- och försöksuppgifter, som skogsstyrelsen genom sin framställning velat ge ökade resurser?

En hastig blick på årets statsverksproposition synes mig ge svaret på den frågan. Av statsverkspropositionen framgår nämligen exempelvis, att statens skogsforskningsinstitut fått sina äskanden för avlöningar nedprutade med 168 200 kronor. Vad som begärts till byggnadsarbeten har nedprutats med 41 000 kronor och anslaget till särskilda undersökningar med 97 700 kronor. Då detta skett i fråga om statens skogsforskningsinstitut, som staten självklart har att svara för, frågar man sig: Vilka möjligheter kan då föreligga att inom budgetens ram tillgodose andra och nya forskningsuppgifter?

Herr talman! Den svenska skogen är av den största betydelse för landets ekonomi. Det är därför angeläget med forsknings-, försöks- och upplysningsverksamhet, ej blott i fråga om skogsvård och skogsförädling utan även i fråga om arbetsteknik och arbetarskydd.

Jag nödgas konstatera att statsrådet avvisar tanken på att genom en kollektiv restitution av skatt på bensin för skogsbrukets motorer tillföra ytterligare medel till dessa för nationalhushållet så angelägna forsknings- och försöksuppgifter. För dagen kan jag endast med beklagande notera detta förhållande, men jag får väl tillfälle att återkomma i annat sammanhang.

Jag upprepar mitt tack för interpellationssvaret. Även om jag inte kan känna mig tillfreds med innehållet i det samma, är det dock ägnat att bringa klarhet i fråga om hur statsrådet ser på denna sak.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag kan nog säga att interpellanten har avläst min inställning till denna fråga på ett ganska riktigt och exakt sätt. Jag skall inte alls ta upp någon polemik med honom på den punkten.

Men man måste alltid fråga sig, var man till slut skulle hamna, om man på varje särskilt område, där det förbrukas bensin, utan att man kan se någon förbindelse med vägväsendet, skulle tillmötesgå anspråk på att få bensinskatten restituerad. Det finns ju åtskilliga områden, som här kan komma i fråga. Jag vill bara erinra om de motorbåtar, som inte användes för fisket. De sliter ju inte på vägarna, men de förbrukar bensin. Jag kan i detta sammanhang också nämna, att inte ens marinens motortorpedbåtar har kunnat medges någon speciell restitution i detta avseende.

Vi har vidare en rad fordon, t. ex. traktorer, truckar och liknande fordon, som användes inom avgränsade områden — fabriksområden och järnvägsområden — och som är bensindrivna. Vi har också en rad stationära motorer som är bensindrivna. Det finns ytterligare exempel, men jag skall inte ge mig in på en beskrivning av dem.

Om man således i den heliga rättvisans intresse skall börja att restituera bensinskatt på alla de områden, där man inte kan sätta förbrukningen i direkt förbindelse med vägväsendet, har jag personligen den uppfattningen, att man hamnar i en pappersexercis och en byråkrati, som vi sannerligen inte har någon anledning att eftersträva.

Dessutom vill jag understryka, att i det av interpellanten berörda spörsmålet är det ju inte fråga om att lämna tillbaka pengar till vederbörande skogsarbetare, som använder sin motorsåg; skogsstyrelsen har själv avvisat tanken på praktiska möjligheter till något så-

Svar på fråga ang. redogörelse för resultatet och erfarenheterna av vaccineringsarna i Sverige mot polio

dant. Det har således varit fråga om en kollektiv restitution av modellen yrkesfisket och trädgårdsnäringen.

Jag kan villigt erkänna, att jag inte är någon älskare av det tidigare införda kollektiva restitutionsförfarandet; när det gäller fisket är det väl en mycket gammal företeelse, medan det för trädgårdsyrkets vidkommande är en senare årens företeelse. Men i den mån man utvecklar detta system, skapar man faktiskt en anslagsgivning till vederbörande områden vid sidan om den som förekommer i samband med den reguljära budgetbehandlingen — en budgetbehandling där vi tvingas till att försöka skipa rättvisa mellan olika angelägna anspråk. Jag skulle med en viss — jag vill inte säga förskräckelse, men ändå en mycket stor tvekan — se en utveckling, där de olika statliga verken laborerade med sina egna små inkomstkällor för ändamål, som ändå skall tillgodoses via den reguljära budgetbehandlingen och anslagsgivningen och i konkurrens med alla andra intressen som här anmäler sig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. redogörelse för resultatet och erfarenheterna av vaccineringsarna i Sverige mot polio

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Braconier har frågat om jag vill lämna kammaren en redogörelse för resultatet och erfarenheterna av vaccineringsarna i Sverige mot polio.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Under våren 1957 genomfördes frivillig kostnadsfri ympning mot polio av åtta årsklasser barn, nämligen de fyra lägsta klasserna i folkskolan samt barn födda åren 1950—1953. Härvid

ympades inemot 660 000 barn. För dessa ympningar förbrukades 1 285 liter amerikanskt och 95 liter svenskt vaccin. Vidare användes omkring 67 liter amerikanskt vaccin för ympning av värnpliktiga. Slutligen har 58 liter vaccin utnyttjats för enskilda ympningar och för epidemisjukhusens personal. Den sistnämnda kvantiteten fördelar sig ungefär lika på svenskt och amerikanskt vaccin. Ympningarna under våren omfattade två injektioner och skall kompletteras med en tredje under hösten och i början av nästa år.

Det amerikanska vaccin som använts utgjordes av två vaccinumnummer, av vilka det ena omfattade 1 035 liter, importerat i december 1956, och det andra 360 liter, importerat under våren 1957. Det svenska vaccinet utgjordes likaledes av två tillverkningsnummer.

Innan 1957 års ympningar igångsattes prövades de olika preparatens antikroppsbildande förmåga vid parallellt utförda immuniseringsförsök på både människa och djur. Prövningen visade genomgående något bättre resultat för det svenska vaccinet än för det amerikanska. Då det emellertid stod klart, att svenskt vaccin icke skulle kunna framställas i tillräckliga mängder för ett genomförande av det ympningsprogram, som planerats för år 1957, ansågs det motiverat att använda amerikanskt vaccin vid ympningarna.

Med ifrågavarande vaccin hade man nämligen i Förenta staterna visat dels att vaccinet befunnits ofarligt vid ympning av miljontals människor, dels att en reduktion av 73 % erhållits i fråga om antalet förlamningsfall i åldern under 20 år i den vaccinerade gruppen, och slutligen att frekvensen svåra förlamningsfall minskat betydligt. Dessa erfarenheter överensstämde i stort med de rapporter, som erhållits från Kanada, där man emellertid använt inhemskt vaccin.

Under vaccineringsarna i skolorna

Svar på fråga ang. redogörelse för resultaten och erfarenheterna av vaccineringarna i Sverige mot polio

togs blodprov från sammanlagt omkring 2 500 barn i syfte att bedöma de olika vaccinerernas verkningsvärde. Dessa undersökningar har visat, att samtliga vacciner som kommit till användning givit god antikropps bildning mot poliovirus av typ 2 — poliovirus finnes av tre olika typer. Denna virustyp är emellertid av underordnat intresse, då den sällan ger epidemier av sjukdomen. Dessa förorsakas företrädesvis av typ 1, i andra hand även av typ 3. Mot dessa typer har det amerikanska vaccinet givit mindre tillfredsställande resultat. Efter två vaccininjektioner har för den större vaccinsatsen blott 38 % av barnen blivit immuniserade mot typ 1 och endast 25 % mot typ 3. Dessa resultat är sämre än vid den tidigare prövningen på människor, vilket kan förklaras av att vaccinet som antiseptikum innehåller preparat, som enligt tidigare erfarenheter successivt påverkar vaccinet verksamma beståndsdelar. För den mindre satsen amerikanskt vaccin erhöles ingen immuniserande effekt mot typ 1 men 37,5 % immuniserade mot typ 3. De båda svenska vaccinsatserna gav tillfredsställande immunisering, 73 resp. 82 % mot typ 1 och 73 resp. 97 % mot typ 3.

Några poliofall har hittills inte påvisats bland personer, som erhållit två vaccininjektioner. Det är emellertid inte möjligt att härav draga några säkra slutsatser om vaccineringarnas skyddsverkan, enär det totala antalet poliofall varit ovanligt lågt under årets poliosäsong.

Avsikten är nu att den tredje vaccininjektionen för alla i år ympade skall givas med svenskt vaccin. Enligt vad jag under hand inhämtat från medicinalstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium räknar man med att en tillfredsställande immunitet härigenom skall kunna erhållas även för dem som förut ympats med amerikanskt vaccin.

Härefter anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra ett tack för det svar som han här lämnat på min fråga. Det har ju i pressen cirkulerat ganska olika rykten om vaccinet verknings.

Statsrådet angav inte i sitt svar hur stor procent av samtliga barn som blivit vaccinerade. Jag har inte i förväg haft tillgång till statsrådets svar, men jag räknade nu helt hastigt ut att antalet vaccinerade barn måste, eftersom det är fråga om åtta årskullar, röra sig om minst 400 000. Den som i likhet med mig haft personlig erfarenhet av långvarig polio vet, att det är en sjukdom som kan drabba hela den mänskliga organismen och ofta ju medför invaliditet för hela livet. Man ställer sig därför den frågan, hur det kommer sig att så många svenska barn icke har vaccinerats, när det nu finns ett svenskt vaccin som vid de gjorda undersökningarna visat sig tillfredsställande. Av svaret framgår emellertid att tillgången på svenskt vaccin har varit mycket ringa. Om jag inte är fel underrättad, medförde Suezkrisen att man inte kunde få in så mycket vaccin som var nödvändigt.

De uppgifter, som lämnats i statsrådets svar, är ju i vissa avseenden ytterligt negativa när det gäller det amerikanska poliovaccinet. Man behöver inte vara läkare för att av dessa procentsiffror läsa ut att det amerikanska vaccinet haft mycket ringa verkan i vissa fall. Det har väl också gjort att en stor del av föräldrarna, som kanske fruktat de mindre fördelaktiga verkningar som vaccinet i några fall haft, avstått från att vaccinera sina barn.

Däremot är tydligen det svenska vaccinet ytterst tillförlitligt. I de fall, där det skett en direkt jämförelse mellan det amerikanska och det svenska vac-

cinet, har det svenska visat sig överlägset. Jag hoppas att de upplysningar, som inrikesministerns svar på denna punkt innehåller, skall sporra föräldrarna att låta sina barn vaccineras och därmed få, såvitt man nu kan bedöma, ett gott skydd mot polio. En annan sak är att det inte finns — som också framgår av inrikesministerns svar — några garantier för att vaccinet i längden skall ha lika positiva verkningar. Det är möjligt att ett nyupptäckt vaccin, som till en början gett mycket goda resultat, sedermera kan få föga gynnsamma verkningar. För närvarande kan man emellertid utan tvekan säga att det svenska poliovaccinet är någonting som bör användas för att skyddsympa barnen, då de därigenom har mycket större chanser att slippa den synnerligen allvarliga sjukdom som polio i många fall är.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! I anledning av herr Braconiers fråga, varför inte samtliga barn kunnat vaccineras, vill jag framhålla att det ju egentligen varit fråga om en försöksvaccinering. Sedan resultatet nu givit vid handen att det svenska vaccinet är fullt tillfredsställande, kommer man att eftersträva att i fortsättningen enbart svenskt vaccin användes, och man har gjort upp ett ympningsprogram, som innebär att samtliga barn om möjligt skall bli vaccinerade, därest det går att få till stånd en tillräckligt stor tillverkning av svenskt vaccin. Kungl. Maj:t har också under hand medgett sådan personalförstärkning och anskaffning av apparatur vid statens bakteriologiska laboratorium, att produktionen av vaccin skulle kunna motsvara vad som behöves för 1958 års ympningar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. underlättande av möjligheterna för blinda att sköta och använda ledarhundar i städerna

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare fru Eriksson i Stockholm har frågat mig, om jag kan och vill göra det möjligt för de blinda att utan att överträda ordningsföreskrifterna sköta och använda ledarhundar även inne i städerna. Till svar härför får jag anföra följande.

Den nya allmänna ordningsstadgan — som tillkom efter riksdagens hörande och som träder i kraft den 1 januari 1958 — innehåller icke några ordningsföreskrifter angående hundar, utan det har, liksom beträffande åtskilliga andra ordningsfrågor, överlämnats åt kommunerna att själva besluta därom. Det är sålunda vid utformningen av de lokala ordningsstadgorna, som den av interpellanten väckta frågan får beaktas.

Jag vill emellertid upplysa om att i det normalförslag till lokal ordningsstadga, som utarbetats inom kommunförbunden under medverkan av representant från inrikesdepartementet, hänsyn tagits just till de blindas ledarhundar. De ordningsföreskrifter för hundar, som upptagits i normalförslaget, gäller nämligen — enligt uttrycklig föreskrift — icke ledarhund för blind person. Jag kan vidare tillägga, att i det nyligen framlagda förslaget till lokal ordningsstadga för Stockholms stad viss hänsyn jämväl tagits till ledarhundar. Poliskammaren föreslås nämligen få befogenhet att i fråga om sådana hundar medgiva undantag från bestämmelsen om förbud att lämna hund utan tillsyn.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat den till mig ställda frågan.

Svar på interpellation ang. underlättande av möjligheterna för blinda att sköta och använda ledarhundar i städerna

Härefter anförde

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret.

Statsrådet hänvisar till att man i den nya ordningsstadgan inte har några föreskrifter om hundar utan att det ankommer på de lokala ordningsstadgorna att föreskriva hur det skall vara på olika håll. Statsrådet meddelar också, att man inom kommunförbunden har gjort upp ett normalförslag, som kommer att ställa ledarhundarna helt utanför ordningsföreskrifterna på de flesta platser, samt att man i Stockholm tar viss hänsyn till ledarhundarna.

Enligt min mening är nog statsrådet inte i och med detta helt skild från ärendet, ty det kommer väl fortfarande att finnas besvärsmätt. Därför är det av visst intresse att veta, hur man i den allra högsta toppen ser på dessa frågor.

Den fullständiga dispens, som gäller för landskommunerna och städerna utom Stockholm, är utmärkt, men den anordning med »viss hänsyn», som tillämpas i Stockholm, är en ganska olustig ransonering. Där finns alltså ingen generell dispens för ledarhundar. Inte ens Blindföreningen kan — såvitt jag vet — begära dispens för alla ledarhundar i Stockholm, utan den enskilde blinde måste själv göra en ansökan hos poliskammaren. Där kommer man sedan att sitta och peka ut något väderstreck, där det möjligen finns en park som man kan släppa ut hunden i. Den ordningen skiljer sig — efter vad jag kan förstå — inte mycket från den som vi haft hittills. Jag kan ha missuppfattat saken, men de upplysningar, som jag införskaffat, har pekat i denna riktning. Bor den blinde på ett håll i staden, arbetar på ett annat håll, gör besök och har möten på ett tredje håll och kanske har andra ärenden på ett fjärde är han inte hjälpt av att han får rasta sin hund i

Nacka eller i Humlegården. Dispensen är otillräcklig, om den skall ges på detta sätt.

Det kanske inte riktigt har uppmärksamats vad ledarhunden betyder för en blind människa. Med en ledarhund kan den blinde sköta ett arbete, ta sig fram i staden, göra resor och leva som en vanlig människa. Många blinda gör mycken nytta och för en tillvaro fylld av intryck, av arbete och av kontakter med andra människor kanske just tack vare att de har en hund som sin vän.

När ledarhunden är i arbete har den sin vita sele på. Då arbetar hunden. Men den måste släppas när den skall rastas. Har man hunden i ett vanligt koppel snor den runt med den blinde kring träd och kring staket. Det har hänt mer än ett verkligt olycksfall på det sättet. Det går inte att använda sig av hunden, om man inte har rätt att rasta den där man befinner sig med hunden.

Hur många hundar gäller det? I Stockholm gäller det cirka 15 ledarhundar. Vi har så mycket elände i Stockholm ändå. Jag tänker på alla alkoholister och annat oordentligt folk som finns här i staden. Vi kan acceptera dessa 15 hundar också och många flera utan att genera staden.

Det får vi ordna i Stockholm, säger man, men jag är säker på att de förslag till stadgar som nu framlagts kommer att antas utan större förändringar i Stockholm än i andra kommuner. Det skulle vara till väldig hjälp att från statsrådet få ett bestämt uttalande om hur han ser på saken. Annars kan det bli som det varit hittills: Man har gjort en ansökning hos poliskammaren, gått till överståthållarämbetet och överklagat i inrikesdepartementet, men nej har alla sagt, och de har inte brytt sig om att det gällde en ensam människa, för vilken denna rätt betyder så mycket. Jag är rädd att i denna paragrafdjungel med alla dessa nya ordnings-

Svar på interpellation ang. avskrivning i viss omfattning av äldre stödlån till jordbrukare

stadgar kan sådant fortfarande komma att hända i Stockholms stad.

Det skulle vara härligt om statsrådet här gäve det beskedet, att han rakt genom paragraferna tycker så och så och att detta ljöde ordentligt ut i kommunerna. I de flesta kommuner behövs det väl inte. Men om man här i Stockholm kunde känna det så, att det nu i motsats till tidigare lönar sig för Blindföreningen att begära rättelse hos Kungl. Maj:t, därest det blir en snäv praxis i sådana ärenden, skulle detta vara underbart.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. avskrivning i viss omfattning av äldre stödlån till jordbrukare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Stenkyrka frågat mig om jag har för avsikt att i höst förelägga riksdagen förslag om regler för avskrivning av äldre stödlån till jordbrukare i den utsträckning, som befinnes skäligen och i överensstämmelse med stödlånegivningens syfte.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Enligt vad som anföres i lanbruksstyrelsens av herr Svensson åberopade förslag till avskrivningsregler för stödlån tillämpar riksbanken f. n. vid förvaltningen av stödlånen den praxis, att anstånd med betalning av förfallna amorteringar och räntor kan beviljas av vederbörande riksbankskontor för en tid av högst 6 månader. Efter samråd med vederbörande lanbruksnämnd kan även längre anstånd medges. Detta innebär, bland annat, att de jordbrukare, som i höst har att betala amorteringar och

räntor å äldre stödlån, kan av förvaltningsorganen medges sådana anstånd. Med hänsyn härtill har jag icke funnit sådana skäl föreligga att frågan om avskrivningsregler för stödlån påkallar behandling av riksdagens höstsession. Lantbruksstyrelsens förslag är föremål för prövning i samband med budgetarbetet för 1958 års huvudtitel.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Svenssons interpellation.

Härpå anförde

Herr **SVENSSON** i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Statsrådet hänvisar här till lantbruksstyrelsens utredning och de villkor som i denna utredning ställs för att få uppskov med räntor och amorteringar. Så långt är allt gott och väl. Vad jag frågat om är emellertid, huruvida det finns förutsättningar också för att lånen kan avskrivas i de fall där det finns skäl för detta. Nu säger statsrådet att den frågan kommer att behandlas i samband med huvudtiteln, och då förutsätter jag att det inte blir så restriktiva bestämmelser som tydligen avses i lantbruksstyrelsens utredning. Jag skall icke här upprepa de skäl som jag anfört i interpellationen, men jag ber herr statsrådet att vid propositionens avfattande inte bara ta hänsyn till lantbruksstyrelsens utredning utan också till de synpunkter som jag tagit mig friheten att framföra på detta sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet riksdagens revisorers på bordet liggande särskilda berättelse om anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m.

Interpellation ang. en mera fullständig protokollföring vid interpellationsdebatter framför allt i landstingen

§ 8

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 156—159, andra lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 25.

§ 9

Föredrogs den av fröken *Vinge* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående den centrala planeringen inför genomförandet av skolstyrelse reformen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Interpellation ang. en mera fullständig protokollföring vid interpellationsdebatter framför allt i landstingen

Herr **OLOFSON** (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I § 52 riksdagsordningen stadgas, att ingen ledamot av riksdagen må tala utanför protokollet. Därmed är en entydig regel given om protokollföringen vid kamrarnas sammanträden. Protokollföringen vid landstingens och de kommunala fullmäktigeförsamlingarnas plena behandlas i 24 § av kommunallagen och 34 § av landstingslagen. Det ställes i dessa paragrafer vissa minimikrav på protokollföringen. Protokollet skall innehålla förteckning å närvarande ledamöter, över varje ärende med angivande av ärendets beskaffenhet, över framställda förslag och yrkanden, över beslut, över omröstningar och propositionsordningar. Man kan karakterisera de protokoll, som förs vid landsting och i fullmäk-

tige, som resultatprotokoll, de återger resultatet av de förda debatterna och de gjorda övervägandena men gör det knappast möjligt att i efterhand följa debatterna.

1953 års kommunallag, som ger dessa anvisningar om protokollföringen, inför samtidigt såväl i fullmäktige som i landsting interpellationsinstitutet (kommunallagen 23 § och landstingslagen 33 §). Eftersom interpellationen skall skriftligen framställas, kommer den att intagas i protokollet. Så sker också med det i allmänhet skriftligt givna interpellationssvaret, men vad som sedan händer under en interpellationsdebat kan inte följas i protokollet, eftersom en interpellationsdebat sällan utmynnar i sådana förslag och yrkanden, som enligt bestämmelserna skall upptas i protokollet. Man kan ifrågasätta, om denna ordning för protokollföringen av interpellationsdebatter är tillfredsställande, i all synnerhet på landstingsstadiet. Det har redan förekommit fall, där det efteråt rått delade meningar om vad som sagts i en interpellationsdebat. I den mån som interpellationsinstitutet efter hand som det blir mer känt får ökad användning också på det kommunala planet eller särskilt på landstingsplanet, kan det förmodas, att denna brist i protokollföringen kommer att göra sig alltmer gällande.

I anslutning till det anförda anhålles härmed om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat det ovan påtalade förhållandet och kan man vänta, att herr statsrådet kommer att söka verka för en mer fullständig protokollföring vid interpellationsdebatter framför allt i landstingen?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. eventuell varudeklaration beträffande av Svenska tobaksmonopolet tillverkade cigaretter m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr NIHLFORS (fp), som anförde:

Herr talman! Tid efter annan tas upp till diskussion de risker som är förknippade med tobaksrökningen. Vetenskaplig forskning har sedan länge bedrivits rörande detta, och framlagda resultat har med vissa reservationer pekats på att faran för lungcancer är stor vid långvarig intensiv cigarettökning. Även i den svenska riksdagen har vid flera tidigare tillfällen aktualiserats de problem som hör samman med tobaksrökningen och med det förhållandet att vi i Sverige har ett statligt monopolbolag, som ensamt inom landet får tillverka cigaretter och andra rökverk och som dominerar försäljningen. Under vårsessionen riktades i första kammaren en enkel fråga till finansministern om han tänkte vidta åtgärder för att begränsa eller helt inställa Svenska tobaksmonopolets annonsering. I sitt svar den 27 februari sade finansministern, att han inte hade någon erinran mot det sätt varpå tobaksmonopolet skötte sin reklam. I stort sett hade nämligen reklamen genom annonsering stoppats från monolets sida.

Man kan nog utgå ifrån att, hur många goda skäl som kan anföras för att inte röka, kommer ändock ett mycket stort antal människor att förbli rökare. Därmed är inte sagt att deras konsumtion inte kan nedbringas och att de inte är intresserade av upplysning om riskerna för framtida sjukdomar vid fortsatt stor förbrukning. Ett tecken på att rökarna påverkas av vad vetenskapliga rön säger är den övergång till filtercigaretter, som under senare år skett i stegrad takt. Enligt en uppgift skulle filtercigaretternas andel i den totala cigarettförsäljningen i vårt land ha ökat från 1,7 procent i juli 1956 till 6 procent ett år senare. Av dessa 6 %

utgjorde det svenska märket Star hälften.

Något som oroar rökarna är emellertid att vissa amerikanska undersökningar har visat att filtercigaretter inte alltid betyder en minskning av det nikotin och den tjärhalt, som rökningen avger. Tvärtom tycks vissa amerikanska märken med filtermunstycken ha kvar i stort sett lika mycket av de giftiga ämnena som filterlösa cigaretter.

En sammanslutning av kemister i Schweiz har enligt en tidningsnotis häromdagen sänt ut ett meddelande, vari påpekas att det föreligger en tendens hos cigarettfabrikanterna att använda starkare tobak i filtercigaretter, varigenom rökarna skulle tillföras en högre grad nikotin än vid rökning av en mild cigarett utan filter.

Ur tobaksrökarnas synvinkel finns alltså ett stort behov av en så objektiv upplysning som möjligt om t. ex. nikotin- och tjärhalten i olika cigarettmärken. De svenska statsmakterna har ju alltmer intresserat sig för en förbättrad konsumentupplysning på olika områden och vi har även ett system, som ger tillverkare möjlighet att erhålla en auktoritativ varudeklaration. Den tanken uppstår då, om inte de svenska tobaksrökarna skulle kunna kräva att det statliga tobaksmonopolet lämnar en så utförlig varudeklaration som möjligt rörande sina olika produkter. På t. ex. cigarettpaketen kunde besked bland annat lämnas om hur stor mängd nikotin och tjära, som röken från en cigarett innehåller. Nuvarande uttryckssätt som mild, aromatisk osv. torde vara av föga värde för den som kanske vill övergå till en cigarett, vars rök är mindre giftig än den han tidigare fått i sig. Även skillnaden mellan filtercigaretter och vanliga cigaretter skulle bättre kunna klargöras genom dylik varudeklaration.

Med anledning av vad ovan anförts får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande frågor:

Interpellation ang. eventuell varudeklaration beträffande av Svenska tobaksmonopolet tillverkade cigaretter m. m.

1) Anser herr statsrådet att det skulle vara av värde för tobaksrökarna om de av Svenska tobaksmonopolet tillverkade cigaretterna och ev. andra rökverk försåldes med varudeklaration, som anger den mängd nikotin och tjära röken avger?

2) Vill herr statsrådet i så fall vidta åtgärder för att Tobaksmonopolet lämnar konsumenterna av dess produkter en varudeklaration av ovan angivet slag?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya riktlinjer för tillämpningen av kungörelsen den 5 juni 1953 (nr 475) om eftergift i vissa fall av belopp, vilka lämnats såsom ekonomiskt bistånd av utlandsmyndighet;

nr 372, i anledning av väckt motion angående ersättning till värnpliktige Rune Ljunggren för skada, åsamkad under militär fälttjänstövning; och

nr 373, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande gäldandet av kostnader för hemtransport av befattningshavare, som avlider under tjänstgöring på annan ort.

§ 13

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 188, angående inrättande av en medicinsk högskola i Umeå, tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 14

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 705, av herrar *Edlund* och *Braconier*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 183, angående vissa lönefrågor med anledning av ändrad organisation av den lokala och regionala skollärovervakningen m. m., samt

nr 706, av herr *Widén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 185, angående utbyggnad av en storflygplats.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan och läkarintyg:

Till Riksdagens andra kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg anhåller undertecknad om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 20 november—10 december 1957.

Stockholm den 19 november 1957

Per Edvin Sköld

Härmed intygas att riksdagsman Per Edvin Sköld på grund av sjukdom är förhindrad att delta i riksdagsarbetet.

Stockholm 15. 11. 57

John Hellström

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.41.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 20 november

Kl. 14.00

§ 1

Upplästes och lades till handlingarna följande protokoll angående den i § 32 riksdagsordningen föreskrivna fullmaktsgranskningen:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 20 november 1957.

Till justitiedepartementet hade den 15 november 1957 från länsstyrelsen i Stockholms län inkommit fullmakt för Anna-Lisa Lewén-Eliasson, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

K. G. Grönhagen

Vid detta protokoll var fogad den däri omnämnda fullmakten för fru Anna-Lisa Lewén-Eliasson att inträda såsom ledamot av kammaren för tiden till den 1 januari 1961 efter herr Eriksson i Sandby.

Herr talmannen meddelade, att fru Lewén-Eliasson intagit sin plats i kammaren.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 188, angående inrättande av en medicinsk högskola i Umeå.

§ 3

Föredrogs var för sig och remitterades till statsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna:

nr 705, av herrar *Edlund* och *Bracोनier*, samt

nr 706, av herr *Widén*.

§ 4

Föredrogs den av herr *Olofson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående en mera fullständig protokollföring vid interpellationsdebatter framför allt i landstingen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av herr *Nihlfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående eventuell varudeklaration beträffande av Svenska tobaksmonopolet tillverkade cigarretter m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universitetet m. fl. läroanstalter.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av väckta motioner om inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Grym* och *Hedström* (I: 166) och den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 232), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsamt utredning om lämpligheten av att genom en helt statlig rättshjälpsanstalt, förslagsvis placerad i Gällivare municipalsamhälle, förbättra möjligheterna för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland att erhålla rättshjälp, varvid samernas och de finskspråkigas situation särskilt borde beaktas.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 166 och II: 232 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Jansson* i Kalix och *Lassinantti*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 166 och II: 232 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning om lämpligheten av att genom en helt statlig rättshjälpsanstalt, förslagsvis placerad i Gällivare municipalsamhälle, förbättra möjligheterna för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland att erhålla rättshjälp, varvid samernas och de finskspråkigas situation särskilt borde beaktas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LASSINANTTI** (s):

Herr talman! Som motionär och re-
2 — Andra kammarens protokoll 1957. Nr 26

servant i utskottet skulle jag vilja med några ord kommentera de problem, som motionärerna här upptagit till närmare behandling.

Motionen syftar till en förbättrad rättshjälp för människorna i de norrländska lappmarkerna och i Norrbottens läns inland. Till stöd för motionen åberopar vi vad statsmakterna år 1947 beslöt om inrättande av en särskild rättshjälpsanstalt för Tornedalen. De särskilda omständigheter, som låg till grund för detta beslut, anser vi har motsvarigheter inom de områden det här är fråga om.

Rent allmänt skulle jag vilja säga, att den juridiska sakkunskapen såsom biträde åt allmänheten kommit att inta en alltmer framträdande plats under de senare årtiondena såväl i straffprocesser som i tvistemål. Här har samhället dragit upp riktlinjer för hur rättsmaskineriet skall fungera, och enligt vårt sätt att se är det också samhällets skyldighet att vidta de arrangemang, som säkrar detta maskineris klanderfria funktion. Genom lagen om fri rättegång och bestämmelserna om utomprocessuell rättshjälp har samhället också visat, att det känner ansvar för att rättsmaskineriet skall fungera på ett tillfredsställande sätt.

Men, herr talman, det här är inte bara en ekonomisk fråga. Frågan är avhängig av tillgången på jurister. Finns det inte tillräckligt med advokater, så finns inga möjligheter för allmänheten att få den hjälp som den behöver. I hela landet finns enligt uppgift i advokatsamfundets matrikel 1 050 advokater och 144 hos dem anställda biträdande jurister. Detta gör att man i runt tal har en jurist per 6 000 invånare. I Lappland har man närmare tre gånger så många invånare per jurist, och detta är ju orimligt, inte minst mot bakgrunden av att de långa avstånden gör att en jurist inte hinner så mycket i ett glesbebyggt område som i tätorterna. Resorna kräver orimligt lång tid. Det är ett mycket stort område det här gäller, och jag skall exemplifiera detta.

Inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland

Gällivare har i hela det resonemang, som här tagits upp, betraktats som en centralpunkt. Från Gällivare är det inte mindre än 210 km till Karesuando, 100 km till Jokkmokk, 310 km till Arvidsjaur och inte mindre än 400 km till Arjeplog. Avstånden till städerna vid kustbygderna, där vi har advokatkontor, är av ungefär samma storleksordning. Dessa siffror ger klart belägg för att det är utomordentligt svårt att få advokathjälp i dessa bygder.

Vi kan tänka oss exempelvis ett civilmål i Jokkmokk. Vi tänker oss att det är ett ombud för någon bokfirma, som har sålt ett bokverk, och att den som har köpt bokverket anser, att de muntliga uppgifterna vid avtalets ingående inte överensstämmer med vad förslaget senare hävdar. Att i detta läge konsultera en jurist kan betyda stora kostnader och ett par dagars resor. Om man hade en rättshjälpsanstalt, vars föreståndare med vissa mellanrum hade mottagning, exempelvis i kyrkbyarna, skulle allmänheten på ett praktiskt sätt kunna få vägledning i sådana mindre angelägenheter av juridisk art.

När det sedan gäller det straffrättsliga området ligger det i öppen dag att det är utomordentligt svårt att i samband med förundersökningar få försvare i den utsträckning som är önskvärd. Här hänvisar jag till en mångårig personlig erfarenhet som utredare av brottmål inom här ifrågavarande bygder.

Detta förhållande beror naturligtvis på bristen på jurister. Häradshövdingen i Torneå domsaga kommenterade för ett par dagar sedan juristbristen i en dagstidning med att säga, att man fått tillgripa tvångskommenderingar även till domsagorna för att kunna säkra tillgången på erforderligt antal jurister, och han framhöll, att antalet aspiranter till notarietjänster i domsagorna gått ned mycket kraftigt.

Hur skall man då kunna lösa detta

problem? Såväl hovrätten för övre Norrland, vilken är den myndighet som väl har den bästa samlade bilden av läget, som länsstyrelsen i Norrbotten vitsordar att man måste vidta åtgärder i motionens syfte. Båda dessa myndigheter tillstyrker att en utredning sådan som den motionen förordrar företas genom samhällets försorg.

Utskottet har enligt min mening dragit orimliga konsekvenser av det yttlande som domhavanden i Gällivare domsaga ingivit till hovrätten. Gällivare domsaga är ju bara en av domsagorna som berör den del av lappmarken det här är fråga om, och det finns tre advokatbyråer i domsagan, nämligen i Gällivare, Malmberget och Kiruna. Man kanske inte skall sucka över det fattiga Nådendal när man vet att Åbo är rikt, men i Karesuando, Jokkmokk och Arjeplog finns inga advokater, och det medför orimligt höga kostnader för den rättssökande allmänheten att få juristhjälp. Gällivare kommun anser det vara befogat att inrätta en rättshjälpsanstalt, och Kiruna stadsfullmäktige säger att behovet av rättshjälp inte är täckt ens i Kiruna, och även de förordar att en offentlig rättshjälpsanstalt kommer till stånd.

Den 7 november gjorde domhavanden i Gällivare ett uttalande i en ortstidning om att arbetsbördan i hans domsaga hade ökat med 40 procent under det senaste året. Detta måste väl rimligtvis också innebära att arbetet på advokatsidan har undergått en motsvarande ansvällning, och det måste därför bli ännu svårare för befolkningen utanför tätorterna och i andra kommuner att få hjälp från advokaterna inom tätorterna i Gällivare domsaga. Jag anser att bristen på advokater är så väl dokumenterad av de yttranden som föreligger i detta ärende, att man inte behöver kommentera detta förhållande mer vidlyftigt.

Den interiör som domhavanden i Gäl-

Inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland

livare domsaga redovisar från domsagans kansli tyder på en berömvärd hjälpsamhet från personalens sida men visar ändå på ett påfallande sätt, vilka orimliga konsekvenser man kommer till när allmänheten inte har tillgång till juridisk hjälp i erforderlig utsträckning. Ofta förekommer det också att utlänningar skriver till helt ovidkommande människor och försöker få dem att förmedla hjälp på något sätt. En av parterna i ett tvistemål i Gällivare domsaga ansåg att han inte fått sin sak tillräckligt belyst inför häradsrätten och ansåg att han hade bort gå vidare, men det ställde sig så dyrt att få juristhjälp att han avstod och fann sig i ett domslut som han inte var nöjd med. Detta måste vara otillfredsställande från rättssamhällets synpunkt.

Även utskottet är enigt med motionärerna om att förhållandena inte är sådana som de borde vara, men utskottet lägger ansvaret på landstinget. Om det här vore enbart en ekonomisk fråga, kunde man till nöds förstå utskottsmajoritetens mening. Statsmakterna har emellertid beslutat om rättegångsförfarandet, och de måste såsom jag redan tidigare sagt ta på sig ansvaret för att det fungerar. Det är inte rationellt att säga att landstinget skall sköta vakthållningen inom en sektor. Jag tror inte att rättsvårdaren kan godta utskottsmajoritetens mening på den punkten, och jag tror att en framtida »rättsrötevärdare» inte kommer att godta justitieministerns invändningar om att landstinget här haft att bära ansvaret för att det hela fungerar. Statsmakterna får finna sig i att bära det yttersta ansvaret för rättsmaskineriets funktion. Som det nu är fungerar det på ett mindre tillfredsställande sätt.

År 1947 åberopade man särskilda skäl för inrättande av rättshjälpsanstalten i Haparanda. Enligt vårt sätt att se gäller samma särskilda skäl i minst lika hög grad för det här aktuella området.

Där finns tre olika språkgrupper. Vi har över 4 300 utlänningar i Norrbotten. Antalet utlänningar har ökat med över 1 300 på ett år. I exempelvis Kiruna, där det enligt stadsfullmäktiges mening råder advokatbrist, finns det danskar, norrmän, finländare, balter, polacker, tyskar, italienare och ungrare. Vidare kommer den gemensamma nordiska arbetsmarknaden och den nordiska passfriheten in i bilden. Båda dessa ting har beslutats av statsmakterna. Har man sagt A får man också säga B. En rättshjälpsanstalt vore en logisk följd av statsmakternas göranden och låtanden i andra sammanhang.

Hänsyn måste också tas till samerna. En uppvaktning inför regeringen i går klarlade att samerna anser sig för närvarande befinna sig i den kanske mest kritiska perioden i hela sin historia. Jag tror det finns all anledning för statsmakterna att se till att samerna får den rättshjälp de behöver. Under hand har länsstyrelsen i Norrbottens län erhållit ett yttrande från lappordningsmannen Petter Anders Åstot, och han delar till fullo motionärernas synpunkter. Jag var i går i förbindelse med Svenska samernas riksförbund, och även där delar man den uppfattning som kommit till uttryck i motionerna.

Om man sedan skulle fråga vad den rättssökande allmänheten i stort säger, så vill jag därvidlag hänvisa till yttrandet från samtliga kommunala myndigheter, vilka undantagslöst tillstyrkt motionerna.

Samhället får ju redan vidkännas betydande kostnader på rättsvårdens område, och det finns all anledning att se till att man säkrar tillgången på juridisk sakkunskap på ett tidigt stadium. Därigenom kan många rättsförluster för enskilda förhindras.

I utskottets utlåtande säges, att beslutet om anordnande av rättshjälpsanstalten i Haparanda år 1947 inte manar till efterföljd. Enligt min mening var det

Inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland

ett utomordentligt klokt beslut. Har man gjort något, som är bra, skall man inte försäkra att det var en engångsföreteelse som inte bör upprepas.

Herr talman! Med stöd av vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till den vid statsutskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr RUBBESTAD (cp):

Herr talman! Såsom framgick av herr Lassinanttis anförande har vi här att ta ståndpunkt till frågan om anordnande av en helt och hållet statlig rättshjälpsanstalt uppe i Lappland. Utskottet har inte velat vara med om detta. Såsom framhållits i utskottsutlåtandet är vi mycket angelägna att ge allt det stöd som är möjligt för att förbättra de mindre bemedlades rättshjälp. Men det finns ju en anordning i detta syfte, som bygger på städernas och landstingens medverkan. Inom snart sagt varje landstingsområde finns det en sådan rättshjälpsanstalt, för vilken statsbidrag utgår. I många landsting finns det t. o. m. flera anstalter av denna art. Den enda anstalt, för vilken kostnaderna helt bestrides av staten, är ju den i Tornedalen. Den inrättades, som herr Lassinantti nämnde, genom ett beslut år 1947. Nu vill herr Lassinantti göra gällande att förhållandena i övre Lappland är desamma som råder i Tornedalen. Uttalanden från domhavande i Lappland ger emellertid vid handen att det skulle föreligga betydande skilligheter mellan den föreslagna rättshjälpsanstalten i Gällivare och anstalten i Tornedalen.

Hovrätten för övre Norrland har, som vi hörde av herr Lassinanttis anförande, för sin del tillstyrkt motionärernas förslag men åberopar därvid framför allt ett utalande av domhavanden i Gällivare distrikt. Vid ett studium av detta uttalande får man dock en helt annan uppfattning om domhavandens syn på

saken. Sammanfattningsvis uttalar denne att han inte vill motsätta sig den ifrågasatta utredningen, men det betonas att tillkomsten av denna rättshjälpsanstalt inte alls kommer att få den verkan motionärerna vill göra gällande. Domhavanden framhåller, att det inom berörda område finns inte mindre än sju jurister, som står till förfogande, och han anser att de av motionärerna angivna önskemålen i ganska stor utsträckning skulle kunna tillgodoses utan att en särskild, helt statlig rättshjälpsanstalt inrättades.

Dessa uttalanden har varit avgörande för utskottet. Det är för övrigt inte bara domhavanden i Gällivare domsaga som gjort sådana uttalanden, utan även domhavanden i Luleå domsaga. Denne framhåller, att då Gällivare redan är tämligen väl tillgodosett med praktiserande jurister, förefaller en rättshjälpsanstalt där knappast vara den åtgärd som ligger närmast till hands. Domhavanden i Piteå domsaga gör ungefär samma uttalande och anser sålunda att det kommer att båta föga att inrätta en dylik anstalt.

Av dessa skäl, herr talman, har utskottet icke velat biträda motionerna, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Det är förunderligt att statsutskottet har hängt upp sitt avslagsyrkande på vad domhavanden i Gällivare sagt och understrukit det så kraftigt. Domhavanden i Gällivare slutar visserligen sitt yttrande med att säga, att han för sin del ansett det vara iverksamt, om man nu skall inrätta ytterligare en statlig rättshjälpsanstalt. Men han har sagt mer än det. Han säger på ett annat ställe i sitt yttrande: »Emellertid kan i detta sammanhang erinras om den anordning för meddelande av kostnadsfri utomprocessuell

Inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland

rättshjälp, som vidtagits genom avtal mellan landstinget och länets advokater. Till detta avtal är samtliga advokater i domsagan anslutna. För närvarande torde den verksamhet av detta slag, som advokaterna här bedriver, vara av relativt blygsam omfattning. Härtill medverkar väl flera omständigheter, bl. a. en viss obenägenhet hos många, med hänsyn till ovisshet om i vad mån kostnader uppstår, att för rådfrågning vända sig till privatpraktiserande advokater. Hos advokaterna torde ofta intresset för dessa ärenden minskas till följd av att det tillämpade förfarandet bl. a. vid uttagande av ersättning av landstinget för uppdragen syntes alltför tungrott och tidsödande i förhållande till den ersättning som utgår.»

Jag anser att domhavanden i Gällivare slår sig själv på fingrarna, när han konstaterar att inte ens advokaterna är intresserade av de uppdrag som de får på grund av den uppgörelse som träffats mellan Norrbottens läns landsting och de privatpraktiserande advokaterna, samtidigt som det råder en skygghet hos den rättssökande allmänheten inför dessa privatpraktiserande advokater; allmänhetens erfarenheter av advokathjälp skulle vara av den arten att man av ekonomiska skäl drar sig för att uppsöka dem. Jag tycker att utskottet borde ha fäst litet mera avseende vid denna realitet.

Den rättshjälpsanstalt som staten har i Haparanda, omfattar ju inte hela Tornedalen. Karesuando t. ex. ligger utanför rättshjälpsanstaltens arbetsområde. Inte heller ingår råncådeln av Kalix domsaga men däremot Töre, i den mån rättshjälpsanstalten kan hinna med att hjälpa rättssökanden i den delen av kustbandet.

Det hade nog varit skäligt, att utskottet tillstyrkt den utredning som motionärerna begärt. Vi skall komma ihåg att vi här talar om ett område som be-

träffande sin storlek inte motsvarar bara ett landsting i södra Sverige; vi får väl slå ihop fyra, fem landsting i södra Sverige för att få fram en motsvarighet.

Jag vill vädja till kammaren att ställa sig litet mera förstående till detta ärende än vad statsutskottet gjort med den knapphändiga motiveringen, att bl. a. piteåområdet, som inte alls är avsett att täckas av denna rättshjälpsanstalt, skulle ha visat mindre intresse av att få en rättshjälpsanstalt till stånd där nere.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Det överraskar mig att herr Rubbestad helt och hållet bortser från de yttranden som de kommunala myndigheterna avgivit. De har undantagslöst tillstyrkt motionen, och nog måste väl herr Rubbestad ändå erkänna, att det sunda bondförnuftet har en framträdande plats hos kommunalmännen. Detta är inte ett problem för häradshövdingar eller landsfiskaler, utan det är ett problem för en rättssökande allmänhet. Jag kan försäkra herr Rubbestad att man inte behöver gå till domsagan och fråga häradshövdingen, vilket mått av rättshjälp människorna i en kommun behöver. Det känner vi utomordentligt väl till. Herr Rubbestad måste väl förstå, att när antalet invånare per jurist i Lappmarkerna är tre gånger större än siffran för hela riket, så föreligger det en brist på advokater.

Detta är ju inte enbart en ekonomisk fråga, som herr Rubbestad tycks göra den till, utan bristen på advokater utgör en så allvarlig fara för hela rättslivets behöriga funktion, att statsmakterna här måste ingripa på något sätt. Vi skall inte tala om förhållandena i Gällivare, Malmberget och Kiruna och ta situationen i dessa tätorter till intäkt för att allt skulle vara bra i hela

Inrättande av en statlig rättshjälpsanstalt till förmån för befolkningen i Norrbottens läns lappmarker och s. k. inland

lappmarken. Det är ett fruktansvärt misstag som herr Rubbestad gjort sig skyldig till. Detta är ingenting annat än en konsekvens av Karl IX:s beslut att införa lappmarken under den svenska lagen. Tidigare var det mäktiga ekonomiska intressen hos birkarlarna, att de skulle ha herraväldet över lapparna, och de hade bihustrur i lappmarkerna, som tillvaratog deras intressen gentemot lapparna. Det gör mig ont att den annars i kvinnofrågor så kyske herr Rubbestad nu uppträder som en sentida bihustru.

Herr **RUBBESTAD** (cp):

Herr talman! När herr Lassinantti säger att alla dessa kommuner har tillstyrkt, så skall vi komma ihåg att de tillstyrkt att en rättshjälpsanstalt inrättas i den egna kommunen. Det är ju helt naturligt att var och en av dem vill ha en sådan anstalt med hänsyn till de förmåner det medför. Det skall vi alltså lämna ur räkningen. Det behöves ju inte finnas sådana anstalter överallt.

Med den värtalighet herr Lassinantti kan utveckla bör han kunna påverka landstingen där uppe, så att de inrättar rättshjälpsanstalter. I Älvsborgs län t. ex. har vi två stycken sådana.

Herr **LASSINANTTI** (s):

Herr talman! Herr Rubbestad har dragit alldeles felaktiga slutsatser av kommunernas yttranden. Deras yttranden bör uppfattas så, att kommunerna anser behovet av rättshjälpsanstalt så dominerande, att var och en vill ha en sådan anstalt placerad i den egna kommunen. Detta understryker att det finns ett väldigt behov av rättshjälpsanstalt.

Förhållandena i Norrbotten är för övrigt något annorlunda än i Älvsborgs län. Antalet samer är t. ex. inte det samma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på

bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lassinantti begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 157, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Lassinantti begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 142 ja och 38 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 158, i anledning av väckta motioner om översyn av gällande bestämmelser angående statsbidrag till folktandvård, och

nr 159, i anledning av väckt motion om befrielse för studeranden K. V. S. Jonsson från viss ersättningskyldighet till kronan.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner om upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete.

Andra lagutskottet hade till behandling förelämnat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 330 i första kammaren av fru *Gärde Widemar* samt nr 413 i andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att 36 och 37 §§ arbetarskyddslagen angående nattarbetsbestämmelser för kvinnliga arbetstagare måtte utgå ur lagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 330 och II: 413, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Huss*, utan angivet yrkande;

2) av fru *Hamrin-Thorell*, fru *Ewerlöf* och herr *Rimmerfors*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till förevarande motioner, I: 330 och II: 413, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag angående upphävande av de i 36 och 37 §§ arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1) intagna bestämmelserna rörande nattarbete för kvinnor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fru **EWERLÖF** (h):

Herr talman! Med anledning av reservation 2) till förevarande utskottsutlåtande ber jag att få anföra några synpunkter.

Den fråga det här gäller, det speciella nattarbetsförbudet för kvinnor, som

användes till hantverks- eller industriellt arbete, återfinnes i 36 och 37 §§ i arbetarskyddslagen, och den har aktualiserats genom en motion av yrkesinspektören fröken *Elmén* i denna kammare. Ärendet har varit på remiss i fem olika instanser: Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen, arbetarskyddsstyrelsen, Yrkeskvinnornas samarbetsförbund och Fredrika-Bremer-Förbundet. Av dessa fem har fyra tillstyrkt motionen, medan en, Landsorganisationen, har yrkat avslag.

I sitt remissutlåtande har LO bland annat anfört, att kravet på slopande av ifrågavarande paragrafer icke uppbäres av de berörda, i industriellt arbete sysselsatta kvinnorna själva och ej heller av deras fackliga organisationer. När denna fråga behandlades i utskottet, kände åtminstone jag det som en brist att det inte förelåg något uttalande från LO-kvinnorna själva, som visade hur de ställde sig till spørgsmålet och hur de själva ville ha det. LO-kvinnorna har under detta ärendes remissbehandling tigit still. Jag yrkade i utskottet att berörda kvinnor själva skulle få uttala sig i frågan, men tiden medgav inte detta. Utskottet gick på LO:s linje, och jag överlåter till utskottets talesmän att framföra LO:s skäl för avslag. I stället skall jag här gå in på vad de övriga remissinstanserna anfört.

Svenska arbetsgivareföreningen säger i sitt remissvar: »Någon anledning att ur medicinsk synpunkt behandla kvinnor och män olika beträffande nattarbete finns ej.» Arbetsgivareföreningen framhåller vidare att paragraferna har fått sin nuvarande lydelse för att de skulle kunna anpassas till en år 1948 antagen internationell konvention, vilken Sverige emellertid aldrig har ratificerat, varför dessa formella anledningar är helt obefintliga. Arbetsgivareföreningen tillstyrker att §§ 36 och 37 slopas.

Och så kommer jag till arbetarskyddsstyrelsen, vars omdöme man väl fäster det största avseendet vid, själva nam-

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

net ger ju vid handen att styrelsen är till för att slå vakt om sådana här frågor, som säger i sitt utlåtande, att de skäl som förelåg, när ifrågavarande paragrafer formulerades, är av historisk karaktär och att den förbättring av förhållandena som nu skett inom industrien gör att skälen inte längre har samma relevans som när paragraferna kom till. Arbetarskyddsstyrelsen berör i det sammanhanget bostadsförhållandenas betydelse vid nattarbete och konstaterar alldeles riktigt, att dessa problem berör män och kvinnor i lika hög grad. Avslutningsvis framhåller arbetarskyddsstyrelsen, att det icke bör vara förenat med några vanskligheter från arbetarskyddssynpunkt att upphäva det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor, och majoriteten av styrelsen tillstyrker därför att ifrågavarande paragrafer slopas.

Yrkeskvinnornas samarbetsförbund och Fredrika-Bremer-Förbundet anför i stort sett samma skäl för paragrafernas slopande, alltså för bifall till motionen. Man konstaterar, att det generella nattarbetsförbudet är en sak, som vi alla är tillfredsställda med och som väl ingen instans skulle vilja vara med om att upphäva. Båda förbunden framhåller emellertid det ologiska i att plocka ut två grupper, industri och hantverk, och att för kvinnor som arbetar där uppställa ett speciellt nattarbetsförbud, samtidigt som vi på andra områden har stora grupper, för vilka nattarbetsförbudet inte gäller, t. ex. i restaurangfacket, i städerskefacket, o. s. v., och där man verkligen inte kan säga att arbetsbördan är mindre.

Förbunden anför också som en tungt vägande motivering för slopande av nämnda paragrafer att de har varit till hinder för kvinnorna på arbetsmarknaden. Det finns speciellt ett gammalt typiskt kvinnoyrke, som alltid drages fram i sådana här sammanhang och som jag också nämner, eftersom det

sysselsätter kvinnor i hela vårt land och eftersom det har givit många ensamma kvinnor, änkor och fränskilda möjligheter att klara sig — nämligen bageriyrket. Där har dessa paragrafer varit till direkt förfång. Det finns även andra, men jag skall inte dra fram fler.

Man påpekar också att det blir allt svårare att avgränsa dessa grupper inom industri och hantverk. Teknikens utveckling och den förestående automationen gör, att det inom en nära framtid kan bli utomordentligt svårt att t. ex. skilja mellan kontorsarbete och manuellt arbete.

Ytterligare skäl finns. Vi strävar efter uniformitet i lagsiftningen inom de nordiska länderna i alla möjliga och höll jag på att säga omöjliga sammanhang. Bör vi inte då ådagalägga samma strävan även i detta fall? I Norge och Danmark existerar det inga speciella nattarbetsförbud för kvinnorna.

Utskottet börjar sin magistrala skrivning på följande sätt:

»I föreliggande motioner föreslås i syfte att uppnå likställighet mellan manliga och kvinnliga arbetstagare att de i arbetarskyddslagen intagna särskilda bestämmelserna om förbud mot nattarbete för kvinnor, som användes till hantverks- eller industriellt arbete, skall utgå.»

Jag vet inte om det finns en liten spets i detta, alltså att det framlagda förslaget bara skulle vara ett led i strävandena efter likställighet mellan män och kvinnor. Jag tror inte man har rätt att säga, att det inte är välbetänkt om kvinnorna inom sina arbetsområden, liksom i alla andra sammanhang, strävar ej blott efter att få begagna sig av sina rättigheter, utan också efter att få fullgöra sina skyldigheter. På en arbetsplats med både manliga och kvinnliga arbetstagare kan en viss irritation uppkomma, därför att olika regler gäller för män och kvinnor.

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

Herr talman! Jag vet, att det är flera som tänker gå upp i denna fråga, bland dem motionären, som har en kännedom och en erfarenhet inom dessa områden, som kanske inte någon annan i kammaren. Jag begränsar mig därför nu till att yrka bifall till reservation nr 2).

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag kanske först bara får rätta en sak i det föregående anförandet. Jag blev »övertitulerad» — jag är inte yrkesinspektör inom yrkesinspektionen, utan jag är socialinspektör, och det är en viss skillnad. I övrigt ber jag att i allt få instämma i vad fru Ewerlöf sade.

Med anledning av att andra lagutskottet ställt sig avvisande till motionen, gick det en notis genom pressen, där det stod att andra lagutskottet har avslagit fru Gärde Widemars och fröken Elméns motion om upphävande av nattarbetsförbudet för kvinnor. Vänner och bekanta har rusat på mig och sagt: »Du som arbetar i arbetarskyddet och har varit verksam där under så många år, vill du släppa nattarbetet löst över kvinnorna? Det är ju alldeles förskräckligt! Har du tagit intryck av den debatt som för närvarande förs, att kvinnan är starkare än mannen och därför skall utnyttjas till det yttersta?»

Notisen säger ju inte allt, och det blir därför en missuppfattning när man läser den. Men det är inte utan att jag tycker, att reaktionen hos dessa människor och hos utskottsmajoriteten är densamma. Det verkar som om man inte beaktat, att det i den nuvarande arbetarskyddslagen av år 1949 finns ett generellt nattarbetsförbud, som alltså gäller allt arbete och alla arbetstagare, både manliga och kvinnliga. För detta nattarbetsförbud har det kämpats i många år. Dess bestämmelser är all-

deles riktiga, och vi är väl alla ense om att de skall bibehållas och respekteras. Jag anser att treskiftsarbete är av ondo för både män och kvinnor. Men med detta förbud som bakgrund är det ju egendomligt, att man har ett extra förbud för kvinnorna. Det generella nattarbetsförbudet säger, att arbetstagare skall beredas ledighet för nattvila, och däri skall ingå tiden 23—5. Om kontinuiteten i arbetet kräver, att arbetet är i gång också på natten, så kan avvikelser få ske, och likaså om allmänhetens behov kräver, att arbetet pågår nattetid. Vidare står det i en paragraf, att arbetsgivare och arbetstagare, om de är överens om önskvärdheten av att förlägga arbetet till viss annan tid, kan ansöka om dispens hos kungl. arbetarskyddsstyrelsen.

Jag tycker att dessa bestämmelser svarar mot alla krav, även när det gäller kvinnorna. Den extra bestämmelsen för kvinnorna sätter på något sätt den generella ur kraft. Man tror inte på denna till fullo, utan man anser, att här skall det finnas en extra bestämmelse för kvinnorna, som går litet längre. Den gäller industriellt arbete, avser tiden 22—5 och säger, att kvinnorna i dessa arbeten skall ha en sammanhängande nattvila av 11 timmar, vari skall ingå tiden 22—5. Vad icke industriellt arbete beträffar — där det alltså talas om allmänhetens behov m. m. — kan arbetet få pågå om nätterna, och där har vi kvinnorna med.

I restaurangarbetet får kvinnorna arbeta hur länge som helst på nätterna. I städningsarbetet får de hålla på på nätterna liksom inom sjukvården och barnavården. Med tidningsutbärning och även med arbete inom andra områden får kvinnorna arbeta på alla möjliga tider, men icke när det gäller industriellt arbete. Detta gör att man kan undra: Vad är skillnaden mellan industriellt arbete och annat arbete?

Många gånger är det också mycket

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

svårt att avgöra vad som är industriellt arbete och icke industriellt. Innan 1949 års lag infördes fanns ingen generell bestämmelse om nattarbetsförbud — ett sådant gällde endast kvinnorna, och då betydde denna bestämmelse kolossalt mycket. Den medförde bl. a. att inom utpräglat kvinnliga industrier, där män var engagerade, fick också männen åtnjuta förmånen att icke behöva delta i ett treskiftsarbete. Men att, sedan man gått in för detta generella nattarbetsförbud, släpa med detta gamla nattarbetsförbud för kvinnor förefaller inte bara mycket egendomligt utan även ologiskt. Det gamla nattarbetsförbudet begränsades för övrigt till arbetsplatser med över tio anställda. För företag med färre anställda än tio gällde icke detta förbud.

Fru Ewerlöf berörde ett område där kvinnor sedan gammalt arbetat och som det varit en fördel för dem att arbeta på, nämligen bageriyrket. Enligt den gamla nattarbetsbestämmelsen kunde kvinnorna inom de mindre bagerierna delta i detta arbete, som måste börja före kl. 5. I och med denna utvidgning har de emellertid inte möjlighet därtill. Man kan undra vad som händer på dessa områden; jag ber att senare få återkomma till den saken.

Vad rör sig nu denna fråga om? Jag skulle vilja fråga utskottsmajoriteten: Vad händer om vi slopar nattarbetsförbudet? Som det nu är inflyter en mängd dispensansökningar till arbetarskyddsstyrelsen och i vissa fall till yrkesinspektionen. När det gäller tiden intill kl. 24 måste man vidta en uppjukning av 1949 års lag, så att man fick möjlighet att lämna dispens. Men för tiden mellan kl. 24 och 5 måste man söka dispens hos Kungl. Maj:t, och det är egentligen endast vid s. k. katastrofall som möjlighet förefinnes att lämna dylik dispens.

Dessa dispensansökningar — som för övrigt främst gäller tiden till kl. 23 —

är icke redovisade i utlåtandet. Många gånger är det så att männen har tvåskiftsarbete — de vill inte börja kl. 5 på morgonen, vilket kvinnorna får göra. De vill hellre arbeta till kl. 23. Vad blir följden härav? Jo, om kvinnorna slutar kl. 22, får de på många ställen sitta en hel timme och vänta på bussen utan att kunna göra något, i stället för att antingen börja senare första skiftet på morgonen och arbeta andra skiftet till kl. 23.

På den punkten har vi sagt många gånger, när det gäller landsbygden, att ni kan söka dispens, så att ni inte behöver sitta på kvällen och vänta en hel timme på kommunikationerna. Det är bl. a. just med hänsyn till kommunikationerna önskvärt att man smidigare kunde anpassa arbetstiderna. För övrigt är det ofta på samma sätt i städerna. Det är svårare att komma med bussar och spårvagnar kl. 4.30 på morgonen än efter kl. 23. Därför är det mycket svårt att kunna upprätthålla systemet med ett första skift från kl. 5 och ett andra skift till kl. 22.

Vidare händer det mycket ofta att irriterade kvinnor ringer till yrkesinspektionen och frågar: Kan jag inte få byta ett skift? Jag vill gärna följa barnen till skolavslutningen i morgon, då jag har sista skiftet. Men det får jag ju inte på grund av lagbestämmelsen! Nej, det är alldeles riktigt. Det skall vara 11 timmars sammanhängande nattvila, och detta gör att om jag byter med en kamrat och får sista skiftet och skall gå upp och arbeta under första skiftet nästa morgon, får jag inte dessa 11 timmars vila. Det finns också andra familjeskäl och annat som gör att man har anledning fråga: Har jag rätt att få byta skift? Detta går som sagt inte på grund av denna lagbestämmelse.

Jag har själv varit verksam vid en skiftarbetande industri, och man måste fiffla och fuffla helt enkelt, ty det förebars många gånger sådana skäl att man

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

tyckte, att vederbörande borde få byta skift — man gick alltså utanför lagen. Och här är jag nu i den situationen att behöva kontrollera, att man följer dessa bestämmelser, vilket man säkerligen också gör inom de stora industrierna.

Det finns många andra löjliga förhållanden som kunde dras fram i detta sammanhang. Ifrågavarande dispenser skall sökas varje år — från början var det halvårsvis. Vidare måste man, som jag tidigare sade, beträffande tiden mellan kl. 24 och 5 gå till Kungl. Maj:t och där ligger, såsom också redovisas i utskottsutlåtandet, en del sådana dispensansökningar. Jag kan erinra om kvinnan på glasbruket som varje år måste tigga och be att hon, på grund av att hon vill ha samma arbetstider som mannen, skall få treskiftsarbete. Arbetsgivaren motiverade för sin del denna ansökan med att det var mycket svårt att få kunnig arbetskraft på området i fråga och att han därför var angelägen om att få behålla henne.

Det finns dessutom en del andra skift, som man måste söka dispens för, t. ex. när kvinnorna har samma 2-skift som männen. Det förekommer ibland s. k. rundgång fredag och lördag — man arbetar på fredagsnatten för att sluta på lördagsmorgonen. Det är vanligt vid bruken. Det gäller varannan vecka, och man måste alltså söka tillstånd till detta arbete hos Kungl. Maj:t.

När det gäller bagerierna är det så, att man där har en speciell bageri-arbetstidslag, som är mycket sträng. Man får inte baka ut före klockan 6, och man får inte börja förarbetet före klockan 4. Före klockan 5 kan kvinnorna inte vara med i arbetet; de kan däremot delta i arbetet med utbakingen. Men vid dubbelhelger, såsom vid jul, midsommar och även vid lusse, kommer framställningar med begäran om dispens att få börja tidigare för att kunna få fram brödet i tillräckligt god tid, emedan det finns en stor efterfrå-

gan från allmänheten. I det fallet skriver yrkesinspektörerna i dispenserna, att »män, fyllda 18 år, får börja arbeta med att baka före klockan 6», d. v. s. de får egentligen börja praktiskt taget efter klockan 24 och det föreligger ingen begränsning. Sedan får arbetsgivarna och arbetstagarna tillsammans bedöma, om de är män eller kvinnor!

Yrkesinspektörerna skriver »manliga arbetstagare, fyllda 18 år», och jag tror att kontrollen i allmänhet inte sträcker sig längre. Det finns en hel del bagerier, framför allt mindre sådana, som har kvinnlig arbetskraft. Jag vet inte huruvida dessa bagerier överträder lagen eller inte, men man utövar i varje fall ingen kontroll, ty det vore svårt att säga att »ni får sluta med att använda kvinnorna i arbetet» — det går helt enkelt inte med hänsyn till konkurrensen. I det fallet är det emellertid också på det sättet, att den gamla bestämmelsen om att nattarbetsförbudet inte gäller i bagerier med upp till tio anställda lever kvar. Jag tror att man i vissa fall fortfarande har uppfattningen att gränsen är tio.

Jag vet inte, herr talman, om det är rätt att i en lag ha sådana bestämmelser, som man har en känsla av att det syndas emot. De bestämmelserna skapar bristande respekt för lagen även när det gäller andra bestämmelser, som vid överträdelse kan föra med sig allvarliga konsekvenser.

När man sedan kommer till frågan om vad som är industriellt och icke industriellt arbete i nuvarande tid är det mycket svårt att klargöra detta problem. När det gäller arbetet i industrien får kvinnorna där inte arbeta efter klockan 22 i produktionen, men de får städa hela nätterna i industrier, de får betjäna industriernas marketenterier hela nätterna. I fråga om tidningsutbärningen börjar den tidigt på morgonen, och kvinnorna är med om att utföra det sista momentet inne på

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

tryckerierna, d. v. s. inbladningen i tidningar. Då frågar man: Hur kan de få göra detta? Jo, det arbetet betraktas som transportarbete — det är således inte industriellt arbete — och därför får kvinnorna utföra detsamma. Jag vet inte, om man kan anse att det är riktigt.

Vidare är det, när det gäller det arbetet i övrigt, många gånger svårt att veta vad som är industriellt arbete eller inte. Nyligen förekom det ett fall, där det fanns en hel del tolkningsbesvärigheter. Inom televerket (arbetet där betraktas ju inte som industriellt) har man sedan länge arbetat på nätterna. Man använder sig där av teletypmaskiner för att förmedla nyheterna. Man tog in sådana maskiner på de stora tidningarna, och då kom ögonblickligen fackorganisationerna och sade, att det här är industriellt arbete. Vad som inte är industriellt arbete på televerket skulle alltså vara industriellt arbete på tidningarna. Efter mycket diskuterande och mycket bedömande blev emellertid arbetet hänfört till icke industriellt arbete. Numera torde det många gånger vara så, att det inte är någon skillnad mellan kontorsarbete och industriellt arbete. Kontorsarbetet har ju blivit så industrialiserat. De som arbetar vid kontorsmaskinerna arbetar dessutom många gånger på ackord, varför skillnaden är praktiskt taget obefintlig.

Men de får arbeta på alla tider. Och hur ser arbetet ut i ett järnverk i dag? Det är att trycka på knappar och vrida på rattar och föra spakar osv. Där har man i stor utsträckning eliminerat det tunga arbetet, och där har ju kvinnorna fått komma med i tvåskiftsarbetet, framför allt när det gäller traversföringen, där de visat sig vara utomordentligt duktiga. Man har där begärt att de skall få arbeta till klockan 23 för att följa männens skift.

Nu skulle jag vilja fråga i anledning

av utskottets utlåtande: Kan utskottsmajoriteten verkligen framföra bärande sociala, medicinska, gärna moraliska skäl för sitt ståndpunktstagande, att kvinnorna inte skall arbeta på natten? I så fall tycker jag, att nattarbetsförbudet skall omfatta allt arbete. Då skall man inte begränsa det till industriellt arbete, som i dag sker under så väsentligt annorlunda förhållanden än när detta förbud en gång kom till. Då skall vi ha med städning, telefon och telegraf, sjukvård och barnavård m. m. Det är ju egendomligt att i laboratorier i anslutning till industri får inte kvinnorna arbeta, men på sjukhuslaboratorierna får de arbeta hela nätterna, trots att riskerna där kanske många gånger är större än på laboratorier anknutna till industrien.

Man har, förefaller det, inte sett vad som hänt. Man har inte märkt det generella nattarbetsförbudet, som man vill ha verklig respekt för, och det gäller både män och kvinnor. Man har inte tagit någon hänsyn till förändringarna i arbetsförhållandena och att hela samhällslivet har ändrats och sådan tidsförskjutning inträtt, att det nu kanske anses värre att börja klockan 5 än att sluta klockan 23 i stället för 22. Hela anledningen till att man i dag vill ha bort det extra nattarbetsförbudet är, att man vill ha möjligheter till en smidigare anpassning till förhållandena i verkligheten.

Jag vidhåller, herr talman, att nattarbete är olämpligt. Jag tycker även att det är olämpligt med nattplena i riksdagen. Jag tror att det påverkar både debatter och beslut, att vi här håller på många gånger nätterna igenom, men jag anser inte, att vi skall ha något speciellt nattarbetsförbud för dessa plena. Jag anser att det är lika skadligt för männen som för kvinnorna; därvidlag tycker jag alltså att det bör vara lika för männen och för kvinnorna.

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

Fru Ewerlöf nämnde beträffande de skandinaviska länderna, att i Danmark har man intet nattarbetsförbud, men man har där inte heller några särbestämmelser för kvinnorna. I Norge har man sedan gammalt haft generellt nattarbetsförbud, men inte heller där har man några särbestämmelser för kvinnorna. Jag har varit med vid diskussioner i Norge och Danmark, där det framhållits, att särbestämmelser arbetar mot kvinnorna själva i fråga om deras möjligheter ute på arbetsmarknaden. Jag tycker att det må vara kvinnorna obehaget att med stöd av sina organisationer eventuellt få möjlighet att arbeta på annan tid än det generella nattarbetsförbudet medger. Den här paragrafen krånglar bara till arbetsförhållandena för arbetstagarna och även för företagen.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall till reservationen.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Vi kan vara överens om att allt nattarbete är ett oting. Sex dagar skall du arbeta, står det i Den Heliga Skrift. Men nattarbete hör naturligtvis, som så mycket annat, till civilisationens offerväsen. I den situationen har vi främst velat skydda kvinnorna och de minderåriga genom den lagstiftning, som fröken Elmén talar om.

Det är ingalunda fråga om att ändra denna principiella allmänna lagstiftning mot nattarbete. Den är ju avsedd att verka i ovan angiven riktning. Men det visar sig, att den inte går att upprätthålla hundraprocentigt. Det behövs en massa undantag, och så står det till sist kvar en hel del, som vi med större eller mindre rätt kan kalla för krångelparagrafer. Vi har här redan hört, att man måste göra undantag för kvinnlig arbetskraft inom sjukvård, apotek, restauranger och för städningsarbete och en hel rad andra uppgifter. I fråga om

förbud kvarstår till sist denna undantagsbestämmelse för vissa timmar i industriellt arbete.

I det läget tyckte jag mig kunna biträda motionärernas förslag om att man skulle undanröja en lagbestämmelse, som egentligen innebär ett hinder även för arbetstagarna. Det är fråga om att åstadkomma en förenkling. Låt mig få deklarerera, att jag personligen inte har något intresse av att medverka till någon åtgärd som tar kvinnan från hemmet och barnen. Jag kan därför behjarta de sociala synpunkter, som förmodligen ligger bakom LO:s avstyrkande, även om man inte bokstavligen säger det.

Ett studium av remissyttrandena har emellertid gett mig det intrycket, att situationen inom arbetslivet så väsentligt förändrats sedan denna undantagsbestämmelse tillkom, att en viss uppmykning nu skulle kunna ske utan några skadeverkningar. En sådan uppmykning skulle helt enkelt betyda en smidigare anpassning till såväl arbetstagarens som vissa näringsfångs intressen. Man har här nämnt exempelvis de smärre bagerierna; jag skall inte ingå på någon ytterligare exemplifiering.

Av samtliga remissyttrandena är det ju bara LO som har avböjt någon ändring just nu. De övriga, främst arbetarskyddsstyrelsen (med undantag för LO-representanterna i den), Fredrika-Bremer-Förbundet och Yrkeskvinnors samarbetsförbund — det är ju grupper, som representerar en stark kvinnoopinion — har helhjärtat tillstyrkt denna motion.

Anledningen till en viss tvekan beror troligen på att man ansett, att genom en sådan ändring skulle mera av fältet rivas upp. I det fallet ansluter jag mig till fröken Elméns argumentering, att det inte är fråga om mer än att ta bort en särbestämmelse. Jag tillåter mig att citera följande ur arbetarskyddsstyrelsens yttrande: »Emellertid torde man

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

våga en förmodan, att någon mera betydande ökning, i varje fall av det egentliga nattarbetet, icke skulle inträda. Man får nämligen hålla i minnet, att nattarbetet icke på något sätt skulle släppas helt fritt. På grund av arbetarskyddslagens allmänna förbud mot nattarbete i 19 § första stycket för alla arbetstagare, även vuxna manliga, blir det endast i sådana fall, som kunna inbegripas under undantagsstadgandet i andra stycket av denna paragraf som arbetsgivarna på egen hand kunna tillämpa nattarbete. I alla andra fall måste för såväl kvinnor som män tillstånd inhämtas från arbetarskyddsstyrelsen enligt 20 § i lagen.»

Jag finner inte heller att man i LO:s yttrande mera intensivt fasthåller vid särbestämmelserna. Man menar sig tydligen få lov att säga nej nu, bara därför att vederbörande kvinnor och deras fackförbund inte själva begärt någon ändring. Jag tror inte, att jag profeterar mycket fel, om jag säger, att vi inom ganska kort tid kommer att få ett initiativ just från LO-håll i motionens syfte. Och då går förslaget igenom. Detta skall vi hälsa med tillfredsställelse. Borttagandet av dessa särbestämmelser ligger säkerligen i mångas gemensamma intresse. Den förändringen hör framtiden till.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! För att jag inte skall glömma mitt väsentliga ärende, skall jag redan i början be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Nu har samtliga reservanter mot utskottets förslag jämte motionärerna hållit långa anföranden, men jag kan inte, herr talman, mobilisera så stor entusiasm, och jag anser det inte heller nödvändigt att ge en längre förklaring till att andra lagutskottet har yrkat av-

slag på motionerna. Jag vill bara påpeka, att i nu gällande arbetstidslag, som kom till år 1949, det speciella nattarbetsförbud bibehölls, vilket fanns i förut gällande lag. Utskottet har inte funnit, att några som helst skäl har anmält sig sedan dess för en ändring av lagen. Motionärerna och reservanterna har inte ens lyckats infånga samtliga kvinnliga ledamöter i utskottet. Två av dessa har reserverat sig för motionen, medan två däremot har ställt sig bakom utskottets avslagsyrkande. Inte heller har man på motionärernas håll — det framgick här av fru Ewerlöfs yttrande — någon kännedom om meningarna ibland de kvinnor, som saken verkligen gäller, nämligen de i industrien sysselsatta. Man kan emellertid ana, att dessa säkerligen inte är villiga att sluta upp bakom de försök till en uppluckring av lagbestämmelsen, som här av motionärerna har föreslagits. Landsorganisationen har också i sitt yttrande anført, att varken den eller fackförbunden kan dela de önskemål som framförts i motionen.

Jag tror inte, att det finns någon större anledning för fröken Elmén och mig att stå här och försöka lägga ut texten om arbetarskyddslagens 36 och 37 paragrafer och därmed paragraferna 19 och 20, som kanske i viss mån hör till sammanhanget. Fröken Elmén räknade emellertid upp en rad av yrken, i vilka kvinnorna får utföra nattarbete, medan de — enligt fröken Elmén — inte får göra det i industriellt arbete. Som svar på denna erinran vill jag här citera vad utskottet på denna punkt har anført, nämligen: »Gentemot vad i motionerna och i vissa remissyttranden anförts om att det skulle vara ologiskt med ett särskilt nattarbetsförbud för kvinnor, som sysselsättes i hantverk eller industriellt arbete, då beträffande andra och måhända icke mindre ansträngande yrkesgrenar icke finns motsvarande restriktiva bestämmelser, vill

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

utskottet anföra, att det förhållandet, att särskilda skäl nödvändiggör att kvinnor inom vissa yrkesområden användes till nattarbete i en vidare utsträckning, icke rimligen kan i och för sig motivera en utvidgning av möjligheterna till nattarbete inom andra områden, där icke ett motsvarande behov föreligger.»

Enligt min mening har utskottet på ett övertygande sätt besvarat den invändning, som fröken Elmén här gjorde.

Herr talman! Jag vill inte tro, att fröken Elmén och hennes stridskamrater i denna fråga betraktar det som någon sorts vanvördnad, om jag inskränker mig till vad jag nu sagt och till slut upprepar det yrkande, som jag började med, nämligen om bifall till andra lagutskottets hemställan.

Fröken ELMÉN (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Det händer många gånger, när man diskuterar en fråga, att man inte sätter sig in i vad den i realiteten rör sig om. När vi nu har det generella nattarbetsförbudet, förstår jag inte varför vi skall krångla till det med ett extra nattarbetsförbud, som gör att vi ständigt får hålla på med dispenser. Nu ringer ofta arbetsgivare och frågar: »Kan vi använda kvinnor?» — »Ja, men ni måste ha dispens, om de skall arbeta till en kvart över 22», eller vad det är fråga om för klockslag. — »Då bryr vi oss inte om att anställa kvinnor», svarar de då kanske, och detta innebär en olägenhet för kvinnorna. Det är kanske fråga om arbetsområden, som i andra avseenden är mycket bra.

Sedan skulle jag vilja fråga herr Nilsson i Göteborg, om han verkligen är övertygad om att det, ifall vi släpper denna paragraf, kommer att bli något ökat nattarbete för kvinnor. I flera av remissyttrandena säger man sig vara övertygad om att ett upphävande av det särskilda förbudet icke kommer att

medföra något ökat nattarbete för kvinnor, och jag tror att det är alldeles riktigt. En och annan kvinna skulle kanske komma att begagna sig av möjligheten att arbeta till klockan 23, men det må väl vara hänt. I så stor utsträckning bör vi väl kunna ordna vårt liv och arbete så som vi önskar. För arbete efter klockan 23 skulle det ju liksom tidigare fordras dispens, och det måste vara arbetstagaren eller hans organisation som tillsammans med arbetsgivaren begär att Kungl. Maj:t skall lämna dispens. Så måste ju ske när det gäller allt arbete, även industriellt, och jag kan inte förstå varför denna extra bestämmelse för kvinnornas del skall behövas. Jag vidhåller att därigenom sätter man också delvis det generella nattarbetsförbudet ur kraft.

Herr NILSSON i Göteborg (s) kort gemmäle:

Herr talman! Fröken Elmén gjorde en ganska allvarlig anmärkning mot utskottet. Hon ansåg att vi — såsom orden föll — inte satt oss in i vad frågan egentligen gäller. Det är alltså inte bara mig utan samtliga ledamöter i andra lagutskottet som fröken Elmén sålunda ger ett nyp i örat.

Vad händer om det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor slopas? frågar fröken Elmén. För min del tror jag knappast att det händer någonting, men i motsats till fröken Elmén fäster jag ur principiell synpunkt stor vikt vid att det skyddsstaket, som detta förbud utgör, inte rives ned eller flyttas på något sätt. Vi kan inte veta vad framtiden i detta avseende bär i sitt sköte, och det är bäst att skyddsstaket finns kvar.

Fröken Elmén måste nog mobilisera starkare skäl, om hon skall kunna övertyga i varje fall mig om att hennes ståndpunkt i denna fråga är den riktiga.

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

Fröken **ELMÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte låta bli att än en gång erinra om alla dessa olägenheter som det medför att man måste begära dispens för att kvinnorna skall kunna anpassa sitt arbete efter kommunikationsmöjligheter och sådant. Det händer ofta att en kvinna måste börja en timme senare på morgonen och sluta klockan 23 för att kunna passa bussarna. Tycker inte herr Nilsson att det är kineseri och onödigt krångel att man i många sådana fall skall behöva ideligen begära dispens?

Jag beklagar, om jag inte uttryckte mig tillräckligt tydligt, när jag sade att man inte alltid tycks veta vad man talar om när det gäller denna fråga. Detta mitt yttrande föranleddes av att herr Nilsson framhöll att många av remissinstanserna inte uttalat sig för ett upphävande av det särskilda förbudet. Jag vet själv att det vid diskussioner om dessa saker ofta visar sig, att man är så rädd för att förlänga kvinnornas arbetstid till klockan 23, därför att man helt enkelt glömmer bort att det finns ett generellt förbud för arbete efter det klockslaget. Just detta extra förbud för kvinnorna gör att man bortser från det generella nattarbetsförbudet.

Fröken **HÖJER** (fp):

Herr talman! Det är klart att det måste finnas starka skäl, om riksdagen skall bibehålla ett förbud för en liten grupp av svenska folket, när nu på nytt krav framföres om borttagande av detta förbud. Utskottets talesman anser det anmärkningsvärt, att utskottsreservanterna inte en gång lyckats fånga in alla kvinnliga medlemmar av utskottet, och anför detta som ett skäl för att lagbestämmelsen bör bibehållas. Detta är för mig inte något verkligt motiv för att upprätthålla ett förbud av detta slag.

Vidare åberopar herr Nilsson att LO har gått emot ett upphävande av förbudet. Men då skall väl också LO förebibringarna något skäl för att det gjort det. Tyvärr är inte LO:s utomordentligt kunniga kvinnliga representant i riksdagen närvarande här i dag. Det hade annars varit intressant att få höra vad hon haft för skäl att bibehålla detta extra förbud för kvinnorna. I LO:s yttrande letar man förgäves efter några sådana motiv. Det framhålles där bara att det inte medför något vidare krångel att gå till Kungl. Maj:t och begära att få dispens. Jag vill fråga: Har då inte Kungl. Maj:t något annat att göra än att hålla på att ge en mängd dispenser? Medför det inte krångel att man skall behöva syssla med sådana dispenser? Jag kan inte finna att det i LO:s yttrande finns något verkligt bärande skäl för att behålla förbudet.

Arbetsmarknadsstyrelsen däremot menar att lagen kan på denna punkt saklöst ändras, även om det extra förbudet historiskt sett kan ha varit motiverat. För min del kämpar jag för frihet åt alla människor i Sverige. Bort med varenda lag eller del av en lag som inskränker för en grupp den frihet som man ger åt andra grupper! Det kan hända, att vi inte kan få mer än några procent av kvinnorna att just nu demonstrera för borttagande av detta förbud. Jag är övertygad om att det finns massor av kvinnor som önskar att detta förbud togs bort men inte gitter bråka. De går hellre den vanliga, krångliga vägen, om de vill ha nattarbete och låter sina representanter i riksdagen klara av en ändring av bestämmelserna.

Alltså, kom med några övertygande skäl för att vi skall ha de nuvarande bestämmelserna kvar! Vad har utskottet anfört? Man har talat om omställningssvårigheter för kvinnorna. Jag har mycket stor erfarenhet av hur nattarbete verkar på både kvinnor och män. Jag har inte på minsta sätt märkt,

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

att kvinnorna har större omställnings-svårigheter än männen. Jag skulle vilja säga snarare tvärtom, men eftersom jag inte har någon statistik är det kanske inte värt att använda det argumentet. Jag har ofta sett att det i familjer, där både man och hustru är yrkesarbetande, när barnen är sjuka är hustrun som hoppar upp gång på gång på natten för att sköta barnen. Det är min-sann inte några omställningssvårigheter då!

Det är alltså av hänsyn till att kvinnorna vid sidan av sitt förvärvsarbete har att sköta hem och barn som man nu vill behålla detta förbud. Men varför kan inte vi kvinnor få bedöma, om vi vill ha eller inte vill ha nattarbete? Jag vill visst inte tvinga andra grupper att ha lika mycket nattarbete som den personal måste ha som är med i servicearbetet — långt därifrån. Men vad jag finner förvånansvärt är den enormt stora omtanken om kvinnorna just nu. Den har jag inte sett spår av, när vi på våra sjukhus velat göra det litet lindrigare för dem som måste ha nattarbete, genom att sätta in en person till. Nej säger departementet, och nej säger riksdagen. Då märker man inte den kolossala omtanken om de stackars kvinnorna.

Några skäl, herr talman, har jag inte funnit för att behålla förbudet. Jag yrkar av omtanke om alla svenska medborgares lika rätt till frihet bifall till reservation nr 2.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag har allra först ett behov av att värja oss som utgör utskottsmajoriteten för de beskyllningar fröken Höjer här riktade mot oss. Det är inte alls på det sättet att utskottsmajoriteten vill inskränka på kvinnornas frihet. Vi diskuterar ju en skyddslag, och vi skall väl inte medverka till mer nattarbete än absolut nödvändigt.

För några år sedan anförde fröken Elmén i denna kammare då denna fråga var aktuell, att hon hade den principiella uppfattningen att allt nattarbete var av ondo. Hon uttryckte sig sålunda: »Jag tycker att människorna i största möjliga utsträckning skall sova på natten.» Det var riktigt då, och det är lika riktigt i dag.

När den skyddslag vi här diskuterar förbereddes, var det intressant att se hur man från visst kvinnohåll menade, att det generella nattarbetsförbudet var riktigt. Däremot betraktade man särbestämmelser för kvinnor som någonting principiellt felaktigt. Det är dessa tankegångar som går igen i motionerna och i reservationen i dag. Både reservanterna och utskottsmajoriteten har värtaligt beskrivit olägenheterna av nattarbete. Man kommer i båda fallen fram till att nattarbetet bör begränsas till vad som är absolut nödvändigt. Skälen mot nattarbete kan, enligt utskottets mening, dessutom utökas då det gäller kvinnorna. Mot denna bakgrund — att alla är överens om olägenheterna av nattarbete — hade det varit naturligare om motionärerna strävat efter ytterligare begränsning av nattarbete och inte som nu medverkat till ett försämrat skydd.

Avgörande för utskottsmajoritetens ställningstagande har varit en mycket intressant omständighet som jag strax skall redovisa. Jag skall samtidigt försöka besvara den fråga, som fru Ewerlöf ställde. Hon frågar vilken uppfattning Landsorganisationens kvinnor har. Den har väl, såvitt jag förstår, kommit till uttryck i Landsorganisationens yttrande. Omständigheten jag syftade på är denna: kvinnorna, som lagens speciella bestämmelse avsåg att skydda, motsatte sig inte bestämmelserna när lagen tillkom. De har inte heller vid detta tillfälle uttryckt någon önskan att få bort särbestämmelserna. Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

den grupp, som lagen just avsåg att skydda, har funnit att lagens särbestämmelser verkligen är till nytta.

Att så är fallet stöds för övrigt av arbetarskyddsstyrelsens yttrande. Det heter där, s. 8 i utlåtandet: »Den omständigheten, att dispens utom i särskilda undantagsfall måste sökas för kvinnor vid nattarbete inom industri och hantverk och då särskilt att för egentligt nattarbete fordras tillstånd av Kungl. Maj:t har säkerligen verkat återhållande på användningen av dylikt arbete.» Ja, detta var ju meningen med särbestämelsen.

Kravet på likställighet kommer således inte i första hand från den grupp som lagen berör. Det kommer i första hand från kvinnoorganisationer som inte rekryterar sina medlemmar från de i industriellt arbete sysselsatta. Detta är mycket betydelsefullt i sammanhanget.

För övrigt är det väl en alldeles felaktig metod att uppnå likställighet genom att försämma läget för en grupp som fått en förmån. Jag fäster uppmärksamheten på att 1948 års lag innebar en skärpning i fråga om nattarbete. Eftersom alla är överens om att nattarbete är av ondo, bör man söka likställighet på det andra sättet, nämligen genom att i möjligaste mån begränsa nattarbetet även för de andra. Det generella nattarbetsförbudet innehåller en hel del undantagsbestämmelser, och dessa för-tar något av effekten.

Är det riktigt, som reservanterna och motionärerna sagt, att denna bestämmelse försvårar kvinnornas ställning på arbetsmarknaden, då vore det naturligtvis mycket allvarligt. I så fall skulle väl rimligtvis de kvinnor, som denna särbestämelse berör, på något sätt manifestera sin önskan om ändringar. Ett eventuellt missnöje skulle naturligtvis kanaliseras i krav på en uppmjukning.

Får jag bara, herr talman, innan jag

yrkar bifall till utskottets förslag, fästa fru Ewerlöfs uppmärksamhet på en enda sak. Hon anför som argument den uniformitet man bör eftersträva i all lagstiftning mellan de nordiska länderna. Detta tycker jag är ett ganska riktigt resonemang. Man måste dock först undersöka vilket land som har de bästa lagarna. Det står ingenstans skrivet, att vår lagstiftning på detta område är sådan att vi till varje pris skall rätta vår lagstiftning efter de övrigas. För övrigt har Danmark över huvud taget intet generellt nattarbetsförbud!

Jag har alltså kommit till den slutsatsen, herr talman, att alla skäl talar för att denna särbestämelse bör stå kvar intill dess att de kvinnor lagen berör manifesterar en önskan om att bestämmelsen skall bort.

Fröken **HÖJER** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson understryker att det är fråga om en skyddslag. Javisst, och vi diskuterar behovet av en detalj i denna skyddslag. Arbetarskyddsstyrelsen bör väl vara det organ som har mest erfarenhet av behovet av skyddslagar och detaljer i sådana. Arbetarskyddsstyrelsen finner inte denna detalj längre nödvändig. Det är, tycker jag, ett mycket starkt skäl att ändra denna del av lagen.

Behöver vi denna lagbestämelse? Herr Bengtsson säger att så länge de närmast berörda grupperna inte har manifesterat sin önskan om att få en ändring, skall vi ha bestämmelsen kvar. Ursäkta, jag har en annan åsikt: Vi skall försöka göra lagar och författningar vettiga, innan de berörda grupperna själva behöver komma upp och demonstrera.

Fru **EWERLÖF** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson talade om att LO-kvinnorna, liksom LO i sitt yttrande, inte framträtt med krav på en ändring av nu rådande förhållanden.

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

Jag efterlyste i utskottet liksom nu i kammaren ett utlåtande från LO-kvinnorna. Nu kan man kanske säga, att LO är LO-kvinnornas egen organisation och att LO:s yttrande, där man utan att ha framfört några särskilda önskemål bara generellt uttalat sig för bibehållande av dessa paragrafer, också täcker LO-kvinnornas uppfattning. Men i en fråga som direkt berör dem kan jag inte se det annat än som en stor brist att de inte själva tar till orda. Att som här framhållits kvinnorna inte manifesterat en önskan om ändring, kan bero på bristande aktivitet. De tar hellre besväret med en dispensansökan än de stiger fram och kräver en ändring. Det var mot denna bakgrund jag efterlyste ett utlåtande från kvinnorna själva.

Sedan säger herr Bengtsson, att uniformitet mellan Nordens olika länder är önskvärd men inte bör uppnås genom att försämra förhållandena. Om det är en försämring eller inte, beror helt och hållet på hur man ser på saken. Herr Bengtsson yrkar bifall till utskottets förslag, vill alltså att bestämmelserna skall vara kvar, tycker följaktligen att den nuvarande ordningen är bättre och att i stället Danmark och Norge i detta fall bör följa oss. Jag anser att dessa paragrafer bör gå ut, och eftersom varken Danmark eller Norge har motsvarigheter till dem, får vi den uniformitet som jag anser eftersträvasvärd.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Höjer och fru Ewerlöf har faktiskt sagt det mesta av vad jag har tänkt säga.

När man skall undersöka dispensansökningar, finner man det helt enkelt löjligt, att ärendena inte skall kunna omedelbart avgöras på platsen utan att det skall vidare undersökas och utredas, om vederbörande får arbeta dessa timmar till klockan 23. Sådana ärenden

återkommer varje år, och likadant är det med en del andra frågor.

Vidare är det i vissa fall inte möjligt att övervaka om bestämmelserna efterlevs, och det tycker jag är ett av de allvarligaste argumenten, ty skapar man inte respekt för en bestämmelse, är det risk att andra bestämmelser, som är viktigare, inte heller respekteras.

Sedan vill jag återigen understryka att det väsentliga är att dispenserna är generella, gäller alla, både män och kvinnor. Det råder ett generellt nattarbetsförbud. För herr Bengtsson vill jag påpeka att jag två gånger i dag har sagt, att allt nattarbete är av ondo, för såväl män som kvinnor — jag kan inte inse, att det är någon skillnad i det avseendet.

Här har anförts familjeskäl, och de kanske har större betydelse för kvinnorna, men inte alla kvinnor som är ute i förvärvslivet har barn, även om man kan få det intrycket av utskottets utlåtande, att varje kvinna i förvärvsarbete har minderåriga barn. Med en generell bestämmelse skulle det vara kvinnan obetaget att bestämma om hon vill ha nattarbete eller inte.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, fröken Höjer, att arbetarskyddsstyrelsen har föreslagit att denna bestämmelse skall tas bort, och arbetarskyddsstyrelsen har naturligtvis en viss erfarenhet på detta område. Den erfarenheten väger emellertid enligt min mening inte tyngre än den erfarenhet, som de kvinnor har gjort som direkt beröres av lagstiftningen. Ett annat starkt skäl för mitt ställningstagande är, att arbetarnas representanter i arbetarskyddsstyrelsen icke har kunnat biträda styrelsens yttrande i denna fråga, och dessa måste väl ändå anses äga god erfarenhet på detta område.

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

Sedan vill jag säga till fru Ewerlöf, att andra lagutskottet väl inte har att göra med de former, i vilka Landsorganisationen låter sina kvinnliga medlemmar komma till tals. Landsorganisationen får väl själv finna de former som anses lämpligast för att låta kvinnorna uttala sig i en fråga. Jag utgår från att Landsorganisationen i detta fall har tilllämpat de former den brukat tillämpa för att låta de kvinnliga medlemmarna komma till tals.

Av fröken Elméns anförande kan man få det intrycket, att det här bara skulle röra sig om en timme, nämligen den mellan klockan 22 och 23, men ingen vet väl bättre än fröken Elmén vad det skulle innebära att slopa §§ 36 och 37 för kvinnorna. Då gäller §§ 19 och 20 även för kvinnor, och jag kan inte föreställa mig att vi är beredda att helt plötsligt vidtaga en sådan ändring, att vi utan vidare låter de bestämmelser som §§ 19 och 20 innehåller gälla även för kvinnorna.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ju ett generellt förbud för nattarbete, men bland undantagen är en hel del icke industriellt arbete, som utföres av kvinnor. Nattarbete för kvinnor förekommer i restauranger, inom sjukvården och även i form av städningsarbete, t. ex. för vagnstäderskor vid SJ. Är det nu så allvarligt om kvinnorna har nattarbete inom industrien, herr Bengtsson, borde man ju yrka på att även arbete inom sjukvård och barnavård samt städning och tidningsutbärning m. m. skall komma in under det speciella nattarbetsförbudet, så att kvinnorna inte har några möjligheter att få arbeta på dessa områden mellan kl. 22 och 5 utan dispens.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill understryka, att all arbetarskyddslagstiftning ju är

till för att skydda människorna. Den kan inverka på vissa gruppers frihet, den kan exempelvis inskränka arbetsgivarens frihet att utnyttja arbetstagare. Vi har vidtagit olika åtgärder inom sjukvård och andra grenar av svenskt arbetsliv för att eliminera faror och svårigheter, som lagt hinder i vägen för ett omedelbart införande av en generell lagstiftning mot nattarbete. Det gäller exempelvis arbete på röntgenavdelningarna och på sjukhus över huvud taget. Den som sitter i en sjukhusdirektion vet att om vi inte hade lagstiftning för vissa mindre grupper, så skulle vi icke kunna ge dem erforderligt skydd och stöd.

Fröken Elmén och herr Rimmerfors talade om att sociala, medicinska och moraliska synpunkter samt bussförbindelser utgjorde skäl för att man skulle slopa den här lagstiftningen, men jag vill då erinra herr Rimmerfors om ett väsentligt område av svenskt samhälls- liv, nämligen hemmet. Om jag inte tar fel, representerar de kvinnogrupper som har sagt ja till förändringen just sådana kvinnor, vilkas arbetstid i regel ligger mellan klockan nio och halv fem. Jag har haft tillfälle att sitta på tåget och höra resonemang mellan sådana kvinnor, som varje morgon reser från Uppsala till Stockholm och sedan reser hem på kvällen, och jag förstår, att de icke skulle vara benägna att exempelvis tillmötesgå allmänhetens önskan att arbetstiden vid länsstyrelser och sociala inrättningar, där kvinnor sysselsättes, skulle bestämmas så, att allmänheten hade möjlighet att komma dit efter det ordinarie arbetets slut.

Jag skulle vilja fråga, om detta är någon aktion som syftar till att man skulle kunna utnyttja arbetslokalerna bättre för dem, som sysselsättes inom sådana institutioner, genom införande av dubbelskift. Menar man att man skall förlägga arbetet till sådana tider därför att arbetsförhållandena nu har för-

Upphävande av arbetarskyddslagens bestämmelser rörande nattarbetsförbud för kvinnor, som användas till hantverks- eller industriellt arbete

ändrats och kan jämföras med förhållandena inom industriellt arbete?

Man har åberopat olika skäl för en ändring. Man har exempelvis talat om bagerier. Varför gör man nu detta, ärade kammarledamöter? Vi har, herr Rimmerfors, kunnat notera en rationalisering och en teknisk utveckling av stor betydelse. Inom bagerierna och inom andra näringar har rationaliseringen möjliggjort eliminering av tidigare svårigheter. Skall man då gå in på dessa förhållanden i detta sammanhang?

Sedan har man talat om Landsorganisationen. Jag vill då påpeka att Landsorganisationen har en kvinnokommitté och att de större fackföreningarna också har kvinnokommittéer som får yttra sig över sådana här frågor. Jag vill säga till de damer som här har yttrat sig, att när Landsorganisationen och dess kvinnokommitté spjärnar emot en ändring av lagstiftningen på denna punkt, så finns det fullgoda skäl för det. Rationaliseringen inom industrien ger visserligen lättnader, men den nöter också på människorna i en utsträckning som aldrig tillförne. Jag tror man bör vara försiktig när man ger sig på sådana här ändringar.

Fröken Elmén sade att det syndas mot denna lag. Ja, fröken Elmén, jag tror det är lättare att räkna upp de lagar man inte bryter mot än de lagar som man följer. Jag skulle tro att stordelen av svenska folket medvetet eller omedvetet bryter mot någon lag varje dag som går.

Jag anser, herr talman, att det, inte minst med hänsyn till den tekniska utveckling som ägt rum, finns skäl för kammarerna att följa andra lagutskottet, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Herr Lundberg tog nu upp hälsovårdssynpunkter. Om utskot-

tet verkligen velat åberopa sådana som skäl och trots att de betyder så mycket när det gäller en ändring av denna lagbestämmelse, hade utskottet bort vända sig till den myndighet som har hand om hälsovård, men det har man inte brytt sig om. Utskottet har i stället upphöjt sig självt till auktoritet när det gäller att avgöra vad som är lämpligt och olämpligt, och det har tryckt mest på familjesynpunkterna.

Herr Lundberg sade vidare, att detta bara gäller de kvinnor som har en sådan utmärkt arbetstid på förmiddagen och eftermiddagen, men jag företräder en kolossalt stor grupp kvinnor med servicearbete på alla möjliga områden. Vi är vana att få arbeta alla tider på dygnet, och jag kan alltså ganska väl tala om hur arbetstiden påverkar både kvinnornas hälsa och deras familjeliv. Det finns en del kvinnor som, fastän de har små barn, är tvungna att ha helt yrkesarbete därför att mannen är sjuk eller borta, och de tar många gånger nattarbete därför att det är bättre betalt. Det är naturligtvis också ett argument i denna fråga.

Låt kvinnorna på detta område ha samma frihet som männen! De behöver samma skyddslagar som männen, men inte några andra.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill säga till fröken Höjer, att medicinalstyrelsen, enligt vad jag kan förstå, inte har någon speciell kompetens i hemfrågor, och detta är snarare en hemfråga än en medicinsk fråga.

Vidare vill jag säga till fröken Höjer, att det för närvarande kommer till synes en strävan på våra sjukhus att så mycket som möjligt inskränka nattarbetet för personalen. Vi kan dock inte undvara viss arbetskraft dygnet runt, även om vi skulle önska slippa det.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

Utredning av frågan om kommunernas andel av folkpensioneringskostnaderna

på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen nr 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Ewerlöf begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Ewerlöf begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 108 ja och 69 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Utredning av frågan om kommunernas andel av folkpensioneringskostnaderna

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om kommunernas andel av folkpensioneringskostnaderna.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Såsom framgår av andra lagutskottets skrivning har frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna i fråga om pensionskostnaderna kommit i ett delvis annat läge, sedan socialministern i ett interpellationssvar den 6 november i år uttalat sin avsikt att nästa år framlägga förslag om höjd folkpension. Frågan om kostnadsfördelningen kommer då in i detta sammanhang. Man skulle ju kunna tycka att en motionär kunde låta sig nöja med det.

Utskottet har emellertid avstyrkt motionen med hänsyn till det förslag till kostnadsfördelning, som redovisats i pensionsberedningens betänkande. Detta förslag undanröjer emellertid inte orättvisan i mekaniken i det nuvarande systemet. Med stigande skatteunderlag och fallande penningvärde sker en övervältring av pensionskostnaderna på kommunerna. Denna mot kommunerna orättvisa automatik hade andra lagutskottet uppmärksammat redan 1947. Andra lagutskottet uttalade då, att en sänkning av talet 1,5 måste ske i den mån medelskatteunderlaget per invånare i riket stiger avsevärt över 18 kronor, om den avsedda fördelningen mellan kommunerna och staten skall bibehållas. Talet 1,5 kan därför icke vara definitivt, och utskottet uttalar vidare, att den föreslagna bidragsprocenten i dåvarande läge syntes väl avvägd. Avvägningen innebar då, att ifrågavarande pensionskostnader till 1/3 åvilade kommunen och till 2/3 staten.

Nu har det ju sedan dess hänt en del. Vi har fått sjukförsäkringen och höjda folkpensioner, och dessa sociala förmåner minskar kommunens kostnader för socialvården. Men jag tror inte att kommunens kostnader har minskat så mycket, att det kan motivera en helt annan syn på fördelningen mellan statens och kommunens kostnader för pensionerna. Av utskottets utlåtande, s. 8, framgår det, att kommunernas andel 1948 var

Utredning av frågan om kommunernas andel av folkpensioneringskostnaderna

33,5 % av ifrågavarande pensionskostnader men att andelen under tiden fram till 1956 steg till 50 %. Statens andel var 1948 66,5 % och hade under samma tid, alltså till 1956, sjunkit till 50 %. Detta är ett genomsnitt för samtliga kommuner i landet. Pensionskostnaderna har för vissa kommuner fyra till femdubblats under denna tid av 8 år. Orsakerna härtill kan sökas dels i försämrat penningvärde, dels i höjt skatteunderlag och dels i att antalet åldringar har ökat.

Jag har i denna kostnadsjämförelse undantagit de kommunala bostadstilläggen och endast redovisat pensioner och indextillägg. Utvecklingen av de kommunala bostadstilläggen har varit ännu ogynnsammare för kommunerna.

Enligt pensionsberedningens betänkande avses de kommunala bostadstilläggen skola successivt minskas, så att de helt har avvecklats år 1968. Det är dock tio år dit, och så länge bostadstilläggen finns kvar och man bibehåller dess bidragsregel om 2 % av skatteunderlaget intill en viss bidragsnivå samt den för övriga här berörda pensionskostnader gällande bidragsregeln om 1,5 % av skatteunderlaget, likaså intill en viss bidragsnivå, bibehålles, kvarstår alltså orättvisan i en fortlöpande kostnadsövervältring på kommunerna, en övervältring, som drabbar de ekonomiskt svaga kommunerna mycket hårdare än de skattestarka. Jag kan inte finna några skäl för att staten skall föra en sådan politik mot kommunerna.

Här skulle i fråga om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun erfordras en reduceringsregel, som gjorde att oavsett penningvärdeförsämringen eller olika antal åldringar i skilda kommuner den enskilda kommunens andel i folkpensionskostnaden hölls på en lämpligt avvägd nivå i förhållande till skatteunderlaget. Detta synes pensionsberedningen icke ha uppmärksammat. I varje fall har den inte beaktat dessa förhållanden i den del av betänkandet,

som utskottet hänvisat till och tydligt stött sitt ställningstagande på när utskottet avvisar motionens framställning om en utredning.

Utskottet framhåller, att frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun måste ägnas uppmärksamhet när propositionen om höjd folkpension utarbetas. Jag ville med detta inlägg ha påpekat, herr talman, att pensionsberedningens förslag inte löser denna fråga och att en utredning nu lika väl som år 1954 är befogad. Riksdagen uttalade sig nämligen då för en allsidig utredning av detta spörsmål.

Det är ytterst angeläget att en ändring kommer till stånd i detta avseende. Det understrykes i utskottsutlåtandena beträffande denna fråga år 1947 och år 1954 samt i remissutlåtandena från skattelindringsnämnden och Landskommunernas förbund. Jag hoppas, att den utredning, som andra lagutskottet nu inte anser vara påkallad, ändå kommer till stånd inom socialdepartementet, så att berörda problem kan klarläggas och tillrättaläggas. Jag vädjar därför till socialministern att beakta de synpunkter som framkommit i de nu behandlade motionerna.

För dagen har jag, herr talman, inte något yrkande, utan jag begränsar mig till att med intresse emotse den bebådade propositionen om höjd folkpension.

Herr andre vice talmannen hade under detta anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion om viss utredning av Emåns nederbördsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Anmäldes följande till herr talmannen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 707, av herr *Vigelsbo m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, angående utlämnande av stödlån till jordbrukare, m. m.,

nr 708, av herr *Rimås m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 184, och

nr 709, av herr *Gerhard Nilsson* i Gävle *m. fl.*, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition, nr 186, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.12.

In fidem
Gunnar Britth